

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tuomas Murtomäki

KORKEAKOULUTETTUJEN MAA-
HANMUUTTAJIEN KERROTTU
TYÖIDENTITEETTI

Sosiaali- ja terveysala

2012

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Tuomas Murtomäki
Opinnäytetyön nimi	Korkeakoulutettujen maahanmuuttajien kerrottu työidentiteetti
Vuosi	2012
Kieli	suomi
Sivut	67 + 6 liitettä
Ohjaaja	Hans Frantz

Suomeen tullaan etupäässä naapurimaista, mutta myös kauempaa. Suurin syy maahanmuuttoon ei ole etupäässä työperäinen. Maahanmuuttajia on silti perinteisesti pyritty integroimaan työllistymisen ja koulutuksen kautta.

Tässä tutkimuksessa Vaasan ja Helsingin aikuiskoulutuskeskuksen kautta tavoitettavat korkeakoulutetut maahanmuuttajat kertovat itse oman työllistymistarinansa teemahaastattelun avulla. Vastaukset analysoidaan aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimustavoitteessa tarkastellaan oman alan työn merkittävyyttä työidentiteetin kannalta ja keinoja työn saamiseksi. Tutkimuksessa verrataan työtä saaneita ja sitä etsiviä.

Suomalaista tutkintoa myötäilevä tutkinto koetaan usein merkittäväksi työllistäjäksi. Suomessa pitkään vietetty aika auttaa usein myös työperäisessä integraatiossa. Työllistyminen on varsin itsenäistä ja vaativaa puuhaa. Työtä saaneet ovat kokeneet enemmän ennakkoluuloja ja jopa syrjintää. Työllistymisen myötä työn merkitys muuttaa luonnettaan toisarvoisemmaksi.

Avainsanat

koulutus, maahanmuuttaja, kertomus, työ, identiteetti

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Sosiaalialan koulutusohjelma

ABSTRACT

Author	Tuomas Murtomäki
Title	Narrated Work Identity of Immigrants with Higher Education
Year	2012
Language	Finnish
Pages	67 + 6 Appendices
Name of Supervisor	Hans Frantz

People come to Finland mainly from neighbouring countries, but also from faraway countries. The main reason for immigration is not work-related. Nevertheless, immigrants are being traditionally integrated through employment and education.

In this thesis some immigrants with higher education tell their own stories about their employment process. Thematic interview is used. These immigrants were found via adult education centers of Vaasa and Helsinki. The responses are analyzed with material-based content analysis. The aim of this study is to focus on the work identity –how working in your own field affects and which job seeking methods are used. Comparisons are made between those who have succeeded in job seeking and those who are still looking for a job.

A degree similar to a Finnish degree is often seen as crucial for the employment. Staying in Finland for a long period of time seems to help with work-related integration. Finding a job is a relatively independent and demanding task. The persons who have been employed claim to have experienced some prejudices and even discrimination. After being employed the significance of the job becomes secondary.

Keywords Education, immigrant, narrative, work, identity

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	8
2 SUOMI MAAHANMUUTTOMAANA.....	9
2.1 Itsenäisen Suomen alkutaipaleesta maahanmuuttomaaksi.....	9
2.2 Suurimmat ulkomaalaisryhmät Suomessa	11
2.3 Käsitteitä	12
3 IDENTITEETTI.....	15
3.1 Identiteetti – käsitys ryhmään kuulumisesta	15
3.2 Identiteetin rakentuminen kulttuurien kohtaamisessa.....	16
3.3 Narratiivinen eli kerrottu identiteetti.....	17
3.4 Työnsaannin merkitys maahanmuuttajan identiteetille.....	18
4 MAAHANMUUTTAJIA KOSKEVAA LAINSÄÄDÄNTÖÄ	21
4.1 Ulkomaalaislaki.....	21
4.2 Yhdenvertaisuuslaki.....	22
4.3 Kotouttamislaki.....	22
5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TEHTÄVÄT	24
5.1 Tutkimusaineiston esittely	24
5.2 Suhde aiempaan tutkimukseen.....	26
5.3 Tutkimuksen tavoitteet.....	27
5.4 Tutkimusaineiston hankinta: teemahaastattelu	27
5.5 Tutkimusaineiston analyysi: aineistolähtöinen sisällönanalyysi.....	28
5.6 Tutkimusteema: alun tulosyy	30
5.7 Tutkimusteema: oleskeluaika Suomessa.....	32
5.8 Tutkimusteema: tutkinnon suorituspaikka ja rinnastus.....	35
5.9 Tutkimusteema: alun tukiverkosto.....	36
5.10 Tutkimusteema: omistautuminen oman alan työlle eli kysymykset viisi, kuusi ja 14	39

5.11 Tutkimusteema: työnsaantia edesauttavat taidot.....	43
5.12 Tutkimusteema: läheisten vaikutus työnsaantiin	46
5.12.1 Perheen vaikutus työnsaantiin.....	47
5.12.2 Ystävien vaikutus työnsaantiin	48
5.13 Tutkimusteema: suomalaisten kokeminen	49
5.14 Tutkimusteema: syrjinnän kokeminen	50
5.15 Tutkimusteema: muuttohalukkuus	51
5.16 Tutkimusteema: vinkit toisille maahanmuuttajille.....	54
5.17 Yhteenveto: hallitsevat tarinat	55
5.17.1 Oman alan työtä etsivän, korkeasti koulutetun maahanmuuttajan tarina	56
5.17.2 Oman alan työtä löytäneen, korkeasti koulutetun maahanmuuttajan tarina.....	60
6 POHDINTA	66
LÄHTEET	68
LIITTEET.....	70

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

- Kuvio 1.** Myönnetyt oleskeluluvat hakuperusteittain 2009 s. 10
- Kuvio 2.** Ulkomaalaiset Suomessa 1991-2009, Tilanne vuosittain 31.12 s. 11
- Kuvio 3.** Ulkomaalaiset Suomessa –Suurimmat ryhmät 31.12.2009 s. 11
- Kuvio 4.** Ulkomaan kansalaiset Suomessa 31.12.2009 s. 12
- Kaavio 1** Alun tulosityy kaikkien 13 haastateltavan osalta s. 31
- Kaavio 2** Alun tulosityy oman alan työtä saaneiden osalta s. 31
- Kaavio 3** Alun tulosityy oman alan työtä vailla olevien osalta s. 32
- Kaavio 4** Oleskeluaika Suomessa, kaikki haastateltavat s. 33
- Kaavio 5** Oleskeluaika Suomessa, oman alan työtä saaneet s. 34
- Kaavio 6** Oleskeluaika Suomessa, oman alan työtä etsivät s. 34
- Kaavio 7** Alun tukiverkosto suhteessa kaikkiin ilmauksiin s. 37
- Kaavio 8** Alun tukiverkosto suhteessa oman alan työtä saaneiden ilmauksiin s. 38
- Kaavio 9** Alun tukiverkosto suhteessa oman alan työnhakijoiden ilmauksiin s.38
- Kaavio 10** Tulevaisuuden tavoitteita kuvaavat luokat, kaikki 13 haastateltavaa s. 40
- Kaavio 11** Tulevaisuuden tavoitteita kuvaavat luokat, oman alan työtä saaneet s. 40
- Kaavio 12** Tulevaisuuden tavoitteita kuvaavat luokat, oman alan työnhakijat s. 42
- Kaavio 13** Ilmausten luokkajako temasta Työnsaantia edesauttavat taidot, kaikki 13 haastateltavaa s. 44
- Kaavio 14** Tulevaisuuden tavoitteita kuvaavat luokat, oman alan työtä etsivät s. 45
- Kaavio 15** Tulevaisuuden tavoitteita kuvaavat luokat, oman alan työtä saaneet s. 46

LIITELUETTELO

LIITE 1. Opinnäytetyön lupa-anomus

LIITE 2.1 Tutkimuslupahakemus

LIITE 2.2 Tutkimuslupahakemus

LIITE 3.1 Suostumus haastattelututkimukseen

LIITE 3.2 Suostumus haastattelututkimukseen

LIITE 4. Haastattelupohja

1 JOHDANTO

Tätä työtä tehdessä Suomessa painiskeltiin vielä laskusuhdanteen hankalassa työtilanteessa. On tietysti totta, että aikakausi ei ole helpoin mahdollinen enempää syntyjään suomalaisille kuin työperäisille maahanmuuttajillekaan. Kyse on kuitenkin toisinaan myös siitä, halutaanko muualta tulleita yleensä työllistää. Kansanedustaja Heinäluoma yllätti kevään 2010 aikana televisiolausunnollaan, jonka mukaan ei pitäisi suosia työperäistä maahanmuuttoa. Hän perusteli kantaansa, sillä että maassa on jo useita suomalaisia vailla työtä.

Työllistyminen on monitahoinen prosessi. Tarvitaan aktiivisuutta, kokemusta ja koulutusta tai hieman onnea. Toisinaan myös kontakteista työelämän edustajiin on etua. Maahanmuuttajalla lisähaasteita tuovat kielitaito ja kulttuurintuntemus, koulutuksen vastaavuus suomalaiseen tutkintoon nähden ja asenteet.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työllistymisen haasteita heidän omasta näkökulmastaan. Korkeakoulu on tärkeä osa tutkimusta siksi, että voidaan paremmin tarkastella yksilöllisen kyvykkyyden ja ulkoisten vaatimusten suhdetta.

Opinnäytetyö on laadullinen, jotta tutkittavien oma ääni tulisi parhaiten esille. Mediassa käydään keskustelua usein asetelmasta, jossa maahanmuuttajat eivät itse pääse osallistumaan heitä koskevaan keskusteluun. Heidät nähdään usein arkikeskusteluissa yhtenäisenä ryhmänä, vaikka kirjo onkin todellisuudessa laaja. Myös tästä syystä tutkimus rajoittuu nimenomaan korkeakoulutettuihin.

Suurten ikäryhmien eläköitymisen seurauksena Suomelle odotetaan työntekijävajetta, joten ainakin periaatteessa maantieteellisten rajojen ulkopuoliselle työvoimalle on tarvetta.

2 SUOMI MAAHANMUUTTOMAANA

Tässä luvussa käsitellään maahanmuuton historiaa Suomessa ja suomalaisten siirtolaisuutta ulkomaille. Esitellään myös Suomen suurimpia ulkomaalaisryhmiä. Käsitellään heidän taustoja kansallisuuksien ja tulosityn näkökulmasta. Valotetaan myös maahanmuuttajiin liittyviä keskeisiä käsitteitä.

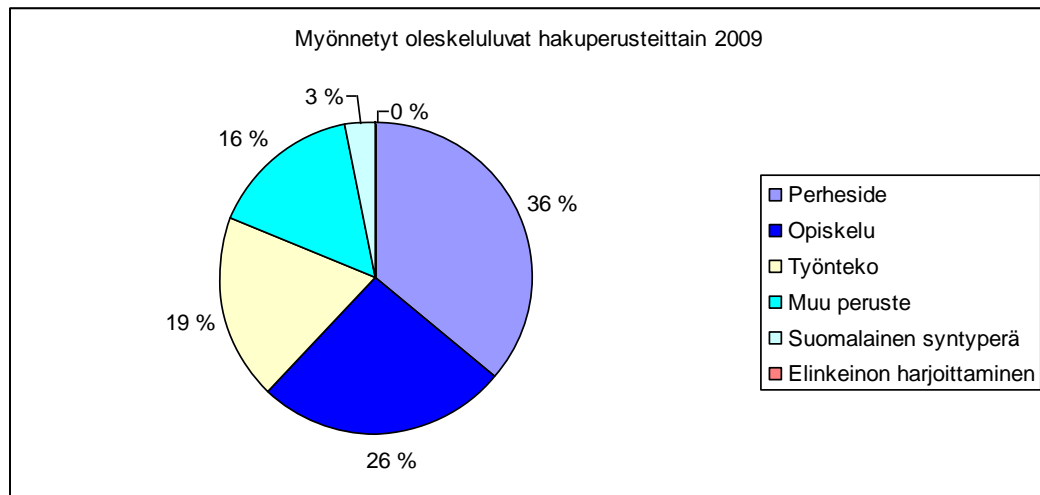
2.1 Itsenäisen Suomen alkutaipaleesta maahanmuuttomaaksi

Suomalaiset ovat itse muuttaneet etupäässä kehittyneempiin maihin Amerikkaan ja Australiaan, sitten 1900-luvun puolivälistä lähtien myös Ruotsiin. Suomeen ei tähän saakka ole tullut suuria maahanmuuttovirtoja ja tätä selittää osaltaan maantieteellispoliittinen asema suhteessa idän naapurimaahan. Ulkomaalaisia ja etenkin pakolaisia pidettiin pitkään turvallisuusriskeinä. Suomessa viranomaiset sulkivat rajat toisen maailmansodan jälkeen estääkseen Neuvostoliitosta tulevia pakolaisia saapumasta Suomeen. (Paananen 2005.)

Ensimmäinen maahanmuuttajien muuttoaalto tuli siis Suomeen vasta toisen maailmansodan jälkeen ja syynä oli ennen kaikkea siirtotyövoiman tarve. Varsinaiseksi maahanmuuttomaaksi Suomi tuli vasta toisella kertaa, jolloin muutto on ollut lähinnä humanitäärisistä syistä tapahtuvaa. 1990-luvulla maassa asuvien ulkomaalaisten määrä kolminkertaistui. Maahanmuutto onkin ennen kaikkea tapahtunut taloudellisen taantuman aikana, kun maamme talous laski 90-luvun alkupuolella. Maahanmuuton syy ei ole kuitenkaan ollut etupäässä työperäinen. (Hofren 2005, 10.)

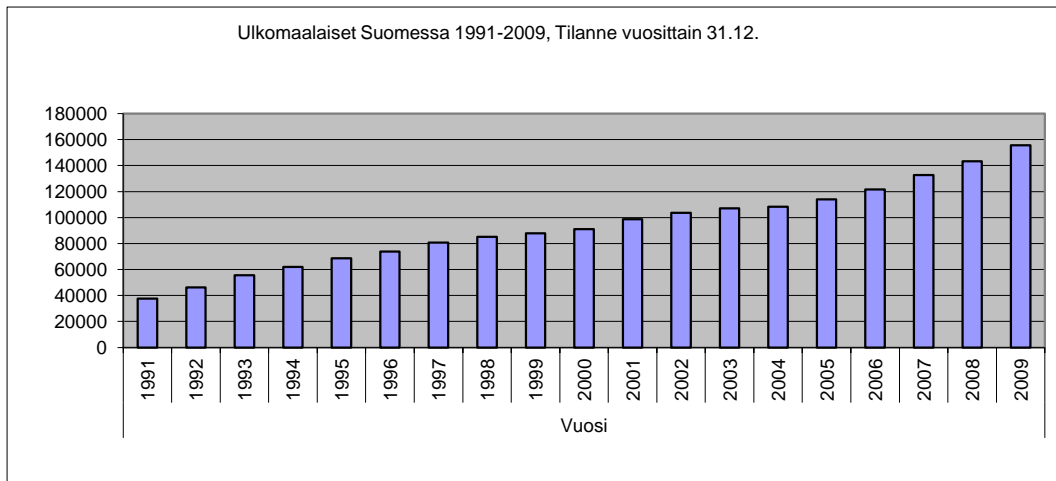
Vuoden 2009 Maahanmuuttoviraston tilastoinnin mukaan suurimmalla osalla Suomeen oleskeluluvan saaneista on aikaisempia siteitä Suomeen eli he ovat joko suomalaisten kanssa avioituneita tai muita perheenjäseniä. Tilanne on tiivistettynä kuviossa 1. Opiskelemaan tulee neljäsosa ja työperäinen oleskelupa on viidesosalla. Kuudesosa kuuluu ryhmään muu, joka kattaa muun muassa pakolaiset. Paluumuuttajia vuoden 2009 tietojen mukaan on vain 3 %. Elinkeinon harjoittamisen

perusteella Suomessa on myönnetty vielä pienemmälle ryhmälle. Elinkeinojen harjoittaminen tarkoittaa tässä yritystoimintaa ja sen perusteella luvan saaneita on vain muutama kymmenen ihmistä, joten prosenttiosuus muihin ryhmiin verrattuna nollassa.

Kuvio 1. Myönnettyt oleskeluluvat hakuperusteittain 2009 (Maahanmuuttovirasto 2009, 5).

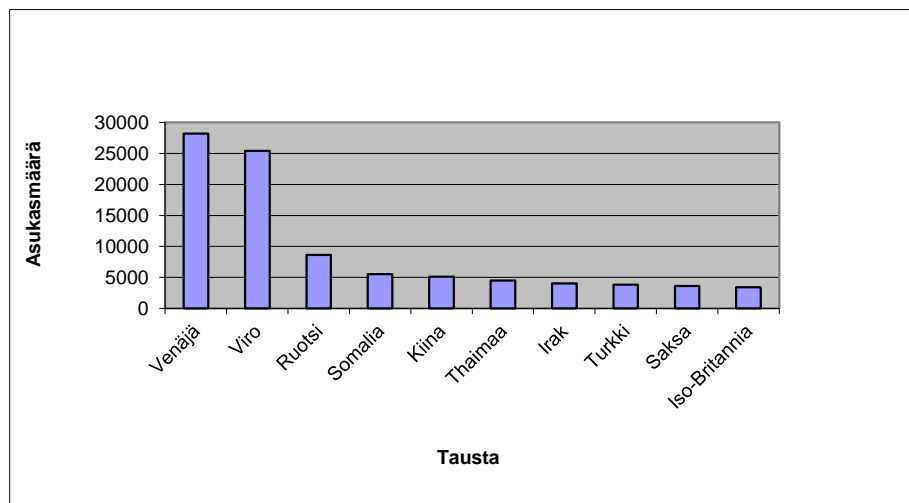
Suomessa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia on vuoden 2009 maahanmuuttoviraston vuosikertomuksen mukaan 155700 vuoden 2009 loppuun mennessä oli vain 37 600. (Maahanmuuttovirasto 2009, 3.) Tilannetta kuvataan graafisesti kuviossa 2. Vaikka tämä lisäys määrässä onkin kasvanut yli sadallatuhanella, kokonaisuudessaan se ei tarkoita suurta muutosta suhteessa koko väestöön. Tilastokeskuksen vuoden 2009 ulkomaalaisten osuus on tämän lisäyksen jälkeen vain noin kolme prosenttia yli viiden miljoonan asukaskannasta (Tilastokeskus 2009). Pysyvästi Suomessa asuvien ulkomaalaisten osuus on siis kasvanut huomattavasti alkuvuosista, mutta ulkomaalaisten suhteellinen osuus koko väestöön nähden on varsin vähäinen. Toisaalta on huomattava, että ulkomaalainen Suomen kansalaisuuden saatuaan ulkomaalainen katoaa tilastoista, joten määrä kasvaa luonnostaan tietyin rajoituksin.

Kuvio 2. Ulkomaalaiset Suomessa 1991-2009, Tilanne vuosittain 31.12

(Maahanmuuttovirasto 2009, 3).

2.2 Suurimmat ulkomaalaisryhmät Suomessa

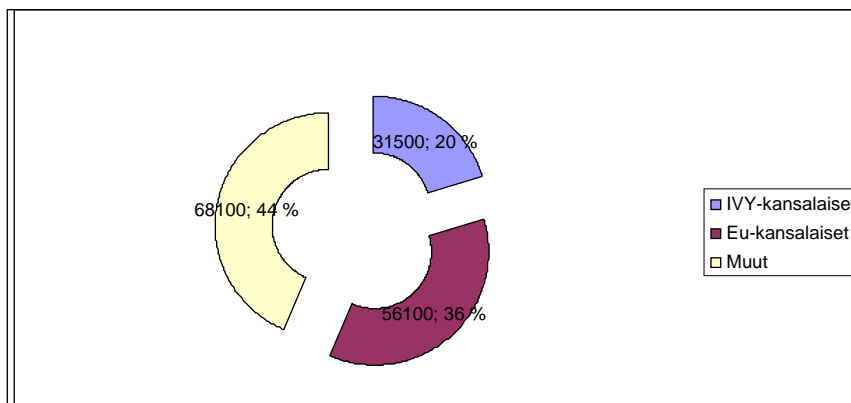

Kuvio 3. Ulkomaalaiset Suomessa –Suurimmat ryhmät 31.12.2009(Maahanmuuttovirasto 2009, 3).

Neljä suurinta ulkomaalaisryhmää Suomessa ovat venäläiset, virolaiset, ruotsalaiset ja somalialaiset. Kuviosta kolme näkyy kolmen suurimman ryhmän lisäksi myös muita pienimpiä ryhmiä osuiksineen. (Maahanmuuttovirasto 2009, 3.)

Huomattavaa tässä ilmiössä on, että kolme suurinta ulkomaalaisryhmää tulee naapurimaista

Suomessa asuvista ulkomaan kansalaisista viidesosa kuuluu Itsenäisten valtioiden yhteisön kansalaisiin. Tämä ryhmä koostuu pääpiirteissään niistä itsenäisistä maista, jotka kuuluivat entiseen Neuvostoliittoon. Kolmasosa ulkomaan kansalista kuuluu Euroopan Unioniin, johon myös Suomi luetaan. Loput eli vajaa puolet ulkomaan kansalaisista tulee muualta maailmasta. (Maahanmuuttoviasto, 3.) Merkittävää siis on, että hieman yli puolet ulkomaan kansalaisista tulee pääsääntöisesti maantieteellisesti lähimmistä maista.

Kuvio 4. Ulkomaan kansalaiset Suomessa 31.12.2009 (Maahanmuuttoviasto, 3.)

2.3 Käsitteitä

Maahanmuuttaja - yleiskäsite, joka tarkoittaa kaikkia maahan muuttaneita henkilöitä (Ulkomaalaistoimisto 2008, 6).

Maahanmuuttaja on henkilö, joka asuu pysyvästi Suomessa (Räty 2002, 13)

Monikulttuurinen, monietninen - Monikulttuurisuudella tarkoitetaan eri kulttuurien tasa-arvoista rinnakkaiseloä. Etnisyydessä on kyse yksilön ja ryhmän tavasta jäsentää itseään suhteessa tosiin. Etnisyys on sidoksissa tilanteisiin ja muuttuu ajan myötä. Monikulttuurisuuden kanssa käytetään samansuuntaisia käsitteitä monietninen ja monikansallinen. Monietninen painottaa eri etnisten ryhmien, eri kulttuuriryhmien muodostamaa yhteiskuntaa. Monikansallinen painottaa yhteiskunnan

koostumista eri kansallisuutta olevista henkilöistä, jotka voivat lainsäädännöllises-
tikin olla monikansallisia kaksoiskansalaisuuden myötä. (Ulkomaalaistoimisto
2008, 6-7.)

Ulkomaalainen - Suomen oikeuden näkökulmasta henkilö, joka ei ole Suomen
kansalainen (Ulkomaalaistoimisto 2008, 6).

Siirtolainen – tai siirtotyöntekijä on henkilö, joka muuttaa aikeissaan pysyvästi
toiseen maahan hankkiakseen sieltä toimeentulonsa, mutta ei asetu maahan pysy-
västi (Ulkomaalaistoimisto 2008, 6).

Pakolainen - henkilö, joka on kotimaansa ulkopuolella ja jolla on perusteltu syy
pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiet-
tyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen, tai poliittisen mielipiteen vuoksi
(YK:n pakolaisen oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen mukaan). Pakolaisiksi
kutsutaan Suomessa yleensä lisäksi henkilöitä, jotka ovat saaneet jäädä maahan
suojelun tarpeen vuoksi tai humanitaarisista syistä. (Ulkomaalaistoimisto 2008,
6.)

Turvapaikanhakija - henkilö, joka pyytää suojaa ja oleskelulupaa vieraasta
maasta. Turvapaikanhakijan pakolaisuus todetaan vasta hakemukseen annetulla
päätöksellä, joten tulisi välttää pakolainen sanaa ennen päätöstä. (Ulkomaalais-
toimisto 2008, 6.)

Kiintiöpakolainen - henkilö, jolla on YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun myön-
tämä pakolaisen asema ja jolle on myönnetty maahantulolupa vuosittain valtion
tulo- ja menoarvion yhteydessä päätettävän pakolaiskiintiön puitteissa (750 henki-
lää/v). (Ulkomaalaistoimisto 2008, 6).

Kotoutuminen - tapahtumasarja, jossa maahanmuuttajat osallistuvat yhteiskun-
nan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään. He ylläpitävät ja kehittä-
vät omaan kulttuuriinsa ja etnisyyteen liittyviä tärkeitä pitämiään asioita. Kotou-
tuminen edellyttää sopeutumista sekä vähemmistöltä että valtaväestöltä. (Ulko-
maalaistoimisto 2008, 7.)

Ennakkoluulo - perusteeton ja torjuva ennakkokäsitys (Ulkomaalaistoimisto 2008, 6).

Rasismi - ideologia, jossa kielteiseksi määritellyt ominaisuudet kohdistetaan tiettyyn ryhmään ihmisiä. Rasismi koostuu sarjasta kuvitelmia, joiden mukaan jokin ihmisryhmä on toista ryhmää moraalisesti, älyllisesti ja kulttuurisesti ylivoimaisempi ja jonka ylivoimaiset ominaisuudet periytyvät sukupolvelta toiselle. Rasismi saa erilaisia muotoja eri maissa riippuen historiasta, taloudesta, taustasta, kulttuurista ja muista tekijöistä. (Ulkomaalaistoimisto 2008, 7-8.)

3 IDENTITEETTI

Identiteetti-termi saa monia versioita riippuen yhteydestä, jossa sitä määritellään. Lapila-Marcusen mukaan ymmärtääkseen itseään ihminen pohtii identiteettiään suhteessa siihen, mihin kuuluu tai mistä erottautuu, sekä omaa suhdettaan ympärillä olevaan sosiaalisiin järjestelmiin. (Lapila-Marcus 2011, 6). Tässä mielessä identiteettiä voi verrata ikään kuin passiin. Se kertoo jotain olennaista henkilöstä ja siitä, millaiseen ryhmään hän kokee kuuluvansa. Tässä luvussa tarkastellaan identiteettiä suhteessa ryhmään, identiteetin muodostumista kulttuurien kohtaamisessa ja ilmiötä, miten identiteetti näyttäytyy kerronnassa.

3.1 Identiteetti – käsitys ryhmään kuulumisesta

Identiteettiä käsitellään tutkimuksissa kahdesta teoreettisesta näkökulmasta. Toista tyyppiä edustavat henkilö- ja rooliperusteiset identiteetin teoriat ja toista ryhmäperustaiset sosiaalisen identiteetin teoriat. Näissä teoriasuuntauksissa on suurin eroavaisuus siinä, valitseeko identiteettejä yksilö vai sosiaalinen konteksti. Erilaiset ryhmäidentiteetit voivat olla päällekkäisiä tai toistensa poissulkevia. Toisten teorioiden mukaan ryhmäidentiteettien kesto häilyvämpää, kun taas toisten teorioiden mukaan käsitys ryhmäidentiteetistä ja sen rajoista voi olla vakaampaa. Ryhmäidentiteetit merkitsevät kokijalle erilaisia uskollisuuksia ja siteitä. Koska ryhmäidentiteetit ovat jaettuja, yksilö ei voi helposti uudelleen määrittää tai sovitaa identiteettiä sopimaan muihin identiteetteihinsä. (Anttila 2007, 15-16.)

Opinnäytetyössä korostuu nimenomaan ryhmäperustaista identiteettinäkökulmaa. Muuttaessaan vieraaseen maahan ihmiset tulevat aiempaa tietoisemmiksi oman etnisen taustan vaikutuksista heidän toimintaansa. Olennaista on, että samalla henkilöllä voi olla useampia ryhmäidentiteettiä samaan aikaan. Esimerkiksi Suomeen juuri tullut pakolainen, ei voi psyykkisellä tasolla automaattisesti katkaista siteitä kotimaahansa. Mahdollisten perhesiteidensä lisäksi hänellä on tunnesiteitä kotimaahansa.

3.2 Identiteetin rakentuminen kulttuurien kohtaamisessa

Phinney kollegoineen esittelevät identiteetin erityistapauksia. He erottavat toisistaan maahanmuuttajien etnisen ja kansallisen identiteetin. Etnisellä identiteetillä he viittaavat maahanmuuttajien kulttuuritaustaan liittyvään identiteetin ja kansallisella identiteetillä, siihen valtavirran kokonaisuuteen, johon maahanmuuttajat yrittävät sulautua. (Phinney, Horenczyk, & Vedder 2001, 494.) Identiteettien sulautamisessa käytetyistä keinoista eli strategioista on kerrottu Anttilan tutkimuksessa.

Useiden identiteettien tapauksessa yksilöllä on käytettävissä ainakin neljä strategiaa. *Ensimmäinen on sitoutuminen yhteen hallitsevaan ryhmäidentiteettiin* ja muiden identiteettien alistaminen tälle. Kansallinen identiteetti voi olla tällainen, jolloin muut identiteetit voivat vain yhtyä siihen. *Toinen keino on eristää eri identiteetit alueilleen niin, etteivät useat niistä aktivoitu yhtä aikaa*, vaan kansallinen identiteetti aktivoituu kansainvälisellä areenalla, ammatillinen taloudellisten etujen ollessa kyseessä ja etninen kulttuurin alueella ja ammatillinen taloudellisten etujen ollessa kyseessä. *Kolmantena voidaan ottaa inkluusiivinen tai konjuktiivinen strategia*. Näin toimitaan silloin, kun useat ryhmäidentiteetit kattavat samoja henkilöitä, mutta eivät kaikkia samoja henkilöitä. Inkluusiivisessa strategiassa henkilö ottaa mukaan lisää piirteitä sekä-ettäperiaatteella identiteettinsä. Konjuktiivisessa strategiassa identifioidutaan joko-taiperiaatteella. (Anttila 2007, 16) Esimerkkinä inkluusiivisesta strategiasta korkeakoulutettu afrikkalainen maahanmuuttaja voi samaistua sekä afrikkalaisiin että korkeasti koulutettuihin että maahanmuuttajiin. Konjuktiivisessa strategiassa hän voi puolestaan kokea kuuluvansa esimerkiksi vain korkeasti koulutettuihin, pitävänsä afrikkalaista taustaansa toisarvoisena. Tämän tutkielman kannalta identiteetin muokkautumisvaihtoehdot tulevat olennaiseksi silloin, kun yritetään saada vastauksia missä määrin maahanmuuttaja kokee päässeensä osalliseksi suomalaista yhteiskuntaa. Toisin sanoen identiteettikuvaelmat antavat vihjeitä siitä, kuinka hyvin suomalainen kotouttamispolitiikka on muuttajan kohdalla onnistunut.

Jasinskaja-Lahden ja hänen kollegansa mukaan on yleisesti hyväksytty ajatus, että onnistunut monikulttuurismi edellyttää, että kaikki alaryhmät voivat kehittää

käsityksen kuuluvuudesta valtaviiran yhteisöön, jota he ilmaisevat käsitteellä kansallinen identiteetti. Heidän mukaansa on myös yleisesti havaittu vastaavasti, että etninen syrjintä on vakava este etnisille ryhmille saada aikaan mainittua yhteenkuuluvuuden tunnetta. Silti maahanmuuttajapolitiikat monissa maissa ratkaisevat etupäässä kuinka maahanmuuttajien tulisi sopeutua ja jättävät huomiotta tosiasian, että vähemmistöryhmät tarvitsevat enemmistöryhmää myös tarjoamaan mahdollisuuksia ja poistamaan esteitä. (Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Solheim 2009, 106.) Maahanmuuttajat ovat näyttäytyvät tässä mielessä hyvin ristiriitaisessa valossa suomalaisilla työmarkkinoilla. Esimerkiksi yleisessä keskustelussa väitetään maahanmuuttajien tulevan Suomeen elämään sosiaalietuksilla, toisaalta pelätään, että he vievät suomalaisten työpaikat.

3.3 Narratiivinen eli kerrottu identiteetti

Kertoessaan itsestään eli vastatessaan kysymykseen ”Kuka sinä olet” ihminen kertoo ajallisesti etenevän tarinan. Ontologisten tarinoiden, joiden tehtävänä on määrittää ”keitä me olemme” eli tuottaa narratiivista eli kerronnallista identiteettiä. Ontologiset narratiivit tuotetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja itsen tavoin ne myös kehittyvät yhä uudestaan ja muokkaavat identiteettiä suhteessa aikaan ja tilaan. (Miettinen 2004, 67.) Toisin sanoen toisin sanoen kokijan identiteetti näyttäytyy muille kertomuksina siitä, miten kyseisen henkilö on päätenyt tilanteeseensa ja millainen hän on nyt ja mitä hän tavoittelee jatkossa.

Miettinen korostaa narratiivisten tarinoiden valikoivaa luonnetta. Elämäntarina on tulkinta kertojan elämästä ja se muotoillaan valikoiden tilanteen ehdoilla. Tavallista narratiiviselle todellisuudelle on, että menneet kokemukset ja tulevaisuuden kokemukset voivat näyttäytyä eri aikoina eri tavoin. Hyvästä tarinasta on leikattu pois juonen kannalta tarpeettomat osat, sillä kaikkien elämäkokemusten mahduttaminen tarinaan hälventäisi sen tehoa. Tässä mielessä tarina eroaa elämästä. Ihminen ei voi valikoida elämäänsä tapahtumia toisin kuin ne hänen tarinaansa kuuluvat. (Miettinen 2004, 68.) Tiivistäen tämän siis tarkoittaa, että eletty elämä näyttäytyy narratiiveissa tarkoituksenmukaisessa valossa suhteessa tilanteeseen.

3.4 Työnsaannin merkitys maahanmuuttajan identiteetille

Työnteolla ja siitä saadulla vastikkeella yksilö varmistaa perustoimeentulon ja taloudellisen turvallisuuden itselleen ja perheelleen. Työ voi merkitä muutakin kuin elannon turvaamista. Työhön liittyy myös sosiaalinen ulottuvuus, jossa työyhteisössä tapahtuva vuorovaikutus vaikuttaa suuresti yksilön työtyytyväisyyteen. Työnteko voi vaikuttaa yksilöön henkilökohtaisella tavalla ja on keskeinen osa identiteettiä. Suomeen muuttavalla kestää aikansa ymmärtää suomalaista työkulttuuria. (Ho, 2008, 26.) Voidaan siis perustellusti sanoa, että työnteko on eräs hyvin olennainen käytännön strategia maahanmuuttajalle sisäistää vieraan maan kulttuuriarvot ja käy keskustelua oman etnisen alkuperän ja kansallisen identiteetin välillä.

Maahanmuuttajien kokemuksia työstä on tutkittu lähinnä integraation ja työsyryjinnän kautta. Näissä tutkimuksissa työn merkitys tulee ilmi niissä yhteyksissä, joissa maahanmuuttaja kuvailee työntekoa suomalaisten tai muiden maahanmuuttajien kautta. (Ho 2008, 26.) Tällainen lähestymistapa johtaa väistämättä erotteeluun, jossa maahanmuuttaja nähdään vähemmistökulttuurin edustajana ja syntyyään suomalainen valtakulttuurin edustajana.

Yue Ching Ho esittää teoksessaan Wienerin ja Kahnin mallin työorientaatiosta. Sen mukaan Wienerin ja Kahnin malli työorientaatiosta jakaa työn merkityksen kuuteen tyyppiin: työ alhaisen taloudellisen tavoitetason takia, työ perustoimeentulon takia, työ perustoimeentulon välineenä työ osaamisen ja ammatillisen merkityksen takia, työ itsensä toteuttamisen takia, työ urana, työ itsensä toteuttamisen keinona ja työ elämäntehtävänä. (Ho 2008, 27). Malli ottaa siis huomioon, että osalle työ on esimerkiksi keino selviytyä, kun taas toisille työllä on ideologistakin merkitystä. Työorientaatio kertoo työn tietynhetkisestä painoarvosta narratiivisessa identiteetissä. Uransa lopputaipaleella olevien vastaukset työn merkityksestä vaihtelevat siis suuresti suhteessa työllistymisen alkutaipaleella olevien kertomuksiin.

Maahanmuuttajien työllistymiseen liittyy haasteita, joista osa liittyy asenteisiin ja osa koulutuksen rakenteisiin. Lähtömaassaan korkeasti koulutetut maahanmuutta-

jat voivat kokea suuria haasteita tutkintonsa rinnastamisen kanssa. Useasti voi käydä niin, ettei Suomessa huomioida toisessa maassa suoritettua tutkintoa tai ainakin sitä täytyy Suomessa vielä täydentää. Tyypillisesti arvostetaan muodollista pätevyyttä ja suoritettuja tutkintoja, mutta käytännössä suurin merkitys on Suomessa suoritetuilla tutkinnoilla. Myös Suomessa hankittu työkokemus auttaa saamaan muitakin töitä. Mitä paremmin maahanmuuttaja osaa suomea, sitä paremmat mahdollisuudet maahanmuuttajilla on työllistyä. Yleensä asumisaika Suomessa on merkityksellinen. (Luoto Maarit, 2007 8-9.) Tämä tarkoittaa siis, ettei korkeasti koulutettu maahanmuuttaja automaattisesti ainakaan heti pääse alaa vastaavaan työhön.

Akhlaq Ahmad esittää, että erityisesti koulutetuilla maahanmuuttajilla poisjääminen talouselämästä ja siitä juontuva epäonnistuminen henkilökohtaisia tavoitteista voi tuottaa vieraantumisen tunteen henkilökohtaisella tasolla, mikä taas vastaavasti saa aikaan voimakkaan reaktion suhteessa isäntäyhteisöä kohtaan. Kokemukset paitsi jäämisestä saattavat lisätä havaittua poisjäämisen tunnetta, mikä taas saattaa saada tietyt ihmiset tulkitsemaan tietyt toimet ja ilmiöt, jotka eivät välttämättä ole syrjiviä luonteeltaan, poissulkemisenä. (Ahmad 2005, 141.) Toisin sanoen on huomioitava, että toistuvat korkeakoulutettujen maahanmuuttajien pettymykset työsaannissa voivat lisätä ja vahvistaa tunnetta syrjinnästä, vaikka siihen ei olisi suoranaista syy-yhteyttä.

Tyypillistä maahanmuuttajien urakehitykselle on, että he saavat aluksi matalan sisääntulokynnyksen työpaikat palvelualojen matalapalkkatöissä. Näistä sisääntuloaloista maahanmuuttajat voivat sitten siirtyä eteenpäin työelämässä, kun kielitaito, ammattitaito ja sosiaaliset suhteet kehittyvät. Lisäksi työllistäviä aloja ovat usein opetus- ja sosiaaliala. Niiden tarjoamat tehtävät *etnospesifejä*, eli sidoksissa siihen, miten työntekijä osaa kohderyhmänsä kieltä. (Petteri Kivistö, 2007, 29.) Tämä heijastaa tietynlaista varautunutta suhdetta maahanmuuttajien ja enemmistöä edustavien välillä. Etnospesifiset ammatit koetaan turvalliseksi välimaastoksi, jossa maahanmuuttaja voi osoittaa kyvykkyytensä ja toisaalta hyödyntää positiivisella tavalla omaan kulttuuritaustaansa.

Kivistö huomauttaa teoksessaan, että maahanmuuttajien osa heikosta työllisyystilanteesta selittyy maahanmuuttajien omista resursseista: heidän työpanoksensa tai osaamisensa eivät ole kysytyjä suomalaisilla työmarkkinoilla. Maahanmuuttajilta puuttuvat myös verkostot, koska Suomeen ei ole aikaisemmin värvätty työvoimaa. Suomessa ei juuri ole vanhoja maahanmuuttajayhteisöjä, jotka voisivat opastaa vastatulleet uusiin oloihin. Toisaalta maahanmuuton piikki ajoittui vaikeaan ajankohtaan; Suomessa oli lama 1990-luvun alkupuoliskolla. (Kivistö 2007, 29.) Näin ollen korkeasti koulutetut maahanmuuttajat ovat usein pioneeriasemassa uudessa maassa. Tämän perusteella itsenäinen yrittäminen korostuu erityisesti maahanmuuttajien työidentiteettikuvissa.

4 MAAHANMUUTTAJIA KOSKEVAA LAINSÄÄDÄNTÖÄ

Suomen lainsäädännössä kerrotaan maahanmuuttajalle oleskeluluvan edellytyksistä, puolustaa perusoikeuksia, mutta myös ohjaa viranomaistoimintaa. Tähän liittyen olennaisin lainsäädäntö on esiteltyä ulkomaalais-, yhdenvertaisuus- ja kotouttamislaissa. Näitä lakeja kuvataan tässä luvussa.

4.1 Ulkomaalaislaki

Ulkomaalaislaissa säädetään työntekijöiden työllistymismahdollisuuksista. Ulkomaalainen, joka aikoo tehdä ansiotyötä Suomessa, tarvitsee yleensä työntekijän oleskeluluvan. Itsenäistä elinkeinoa tai ammattia Suomessa harjoittavan on puolestaan haettava elinkeinonharjoittajan oleskelulupa. Säännöstä on kuitenkin monia poikkeuksia. Työntekijän tai elinkeinonharjoittajan oleskelulupaa eivät tarvitse muun muassa EU:n jäsenmaiden kansalaiset ja heihin rinnastettavat. Oleskelulupa voi olla joko pysyvä tai määräaikainen. (L301/30.4.2004.) Työllistyminen on siis eräs merkittävä, konkreettinen mittapuu, mikäli maahanmuuttaja haluaa päästä täysvertaiseksi Suomen kansalaiseksi. Riippuen tulomaasta arvioidaan siis eri tavalla hyvin eri tavalla työperäistä maahanmuuttajaa. EU-alueen ulkopuolelta tuleva maahanmuuttaja joutuu siis ponnistelemaan enemmän saadakseen oleskeluluvan työn perusteella.

Yhteispohjoismaisen työmarkkinasopimuksen mukaisesti Pohjoismaiden kansalaiset voivat vapaasti muuttaa ja tehdä työtä toisessa Pohjoismaassa. Työ- ja elinkeinoministeriö ohjeistaa kuitenkin työnhakijoita, että työntekijän oleskelulupaa myönnettäessä otetaan huomioon työmarkkinoilla olevan työn saatavuus. Lisäksi pyritään varmistamaan, ettei työmarkkinoilla jo olevien työllistyminen esty. (Työ- ja elinkeinoministeriö, työllisyys- ja yrittäjyysosasto 2009, 23.) Laki ulkomaalaislain muuttamisesta kertoo, että ulkomaalaisella on rajoitettu työnteko-oikeus, jos hän on saanut oleskeluluvan opiskelua varten tai saanut oleskeluluvan opetus-, luennointi- ja tutkijantehtäviä varten (L34/20.1.2006). Myös muualta Pohjoismaista tulevat maahanmuuttajat ovat tämän perusteella erityisasemassa suomalais-

silla työmarkkinoilla suhteessa kauempaa tuleviin maahanmuuttajiin, vaikka Työ- ja elinkeinoministeriön ohjeistuksessa painotetaan, että jo vallitseva työmarkkinatilanne huomioidaan luvissa. Työperustaisen oleskeluluvan saamiselle on lain mukaan olemassa myös poikkeuksia, mutta myös usein näissäkin myös rajoitetaan hakijan työntekomahdollisuuksia.

4.2 Yhdenvertaisuuslaki

Vaikka viranomaiset säätelevätkin työperäistä maahanmuuttoa, niin kuitenkin oleskeluluvan saaneilla on vastaavasti heitä puolustavaa lainsäädäntöä. Yhdenvertaisuuslaissa säädetään erilaisten etnisen taustan omaavien kohtelusta. Laki ottaa siis kantaa maahanmuuttajan kotimaasta tai tulositystä riippumatta. Tulosityllä tarkoitetaan tässä siis muutakin kuin varsinaista työperäistä muuttoa.

Lain mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää ja valvoa sellaisia toimintatapoja, jotka edistävät yhdenvertaisuutta sekä muuttaa haitallisia olosuhteita. Lisäksi pykälässä 6 korostetaan muun muassa, että ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen tai mielipiteen perusteella. (L21/20.1.2004.) Laki siis ottaa siis kantaa siihen, että etnisen alkuperän ei saisi olla ratkaiseva tekijä esimerkiksi työnsaamisen edellytyksissä.

4.3 Kotouttamislaki

Käytännön toimenpiteistä on säädetty maahanmuuttajien kotouttamislaissa. Lain tavoitteena auttaa maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä ja osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen. Kotouttamistoimia voivat pykälän 7 mukaan olla muun muassa ohjaus, perehdytys, suomen tai ruotsin opetus tai työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen ja työmarkkinatoimenpiteisiin rinnastettavat toimenpiteet.

Pykälässä 7 mukaan kunta on kotouttamislain perusteella vastuussa kotouttamisohjelman laatimisesta, toimeenpanosta, kehittämisestä sekä ohjelman toteutumi-

sen ja vaikutusten seurannasta. 11 pykälän mukaan oikeus kotouttamissuunnitelmaan tulee, kun maahanmuuttaja rekisteröityy työvoimatoimiston asiakkaaksi. Vastaavasti oikeus keskeytyy kuukauden päästä siitä, kun maahanmuuttaja on pysyväisluonteisesti työllistynyt kokoaikatyöhön tai yritystoimintaan aloittanut ammattiin tai tutkintoon johtavat päätoimiset opinnot. (L493/ 1999.) Ajatus aikuisten maahanmuuttajien integroimisesta eli mukaan ottamisesta suomalaiseen yhteiskuntaan työn kautta saa tukea näin ollen voimakkaasti tukea myös lainsäädännön kautta.

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TEHTÄVÄT

Tässä luvussa esitellään tarkemmin tutkimukseen päätynyt tutkimusjoukko. Tarkastellaan lisäksi aiemman tutkimuksen vaikutusta tähän tutkimukseen peilaten eroja ja yhteneväisyyksiä. Käsitellään myös tutkimustavoitteita, joihin pyritään vastaamaan työn lopussa. Kerrotaan tarkemmin myös tutkimusaineiston hankintaan käytetystä menetelmästä, joka on tässä tapauksessa teemahaastattelu. Viimeisenä tarkastellaan menetelmää, aineistonlähtöinen sisällönanalyysi, jolla saatua aineistoa tarkastellaan.

Tässä luvussa julkistetaan tutkimuksen tulokset teemoittain. Tuloksista raportoivat alaluvut vastaavat pääsääntöisesti lopun liitteessä esiteltyjä haastattelukysymyksiä. Poikkeuksena ovat alaluvut Tutkimusteema: omistautuminen oman alan työlle eli kysymykset viisi, kuusi ja 14 sekä Tutkimusteema: muuttohalukkuus, joissa tuloksia on tiivistetty saman teeman perusteella. Viimeisessä alaluvussa kootaan saatuja tuloksia kertomalla kaksi hallitsevaa tarinaa, jotka ovat syntyneet vastausryhmien omalle opiskelualalle työllistymisen perusteella.

5.1 Tutkimusaineiston esittely

Tutkimuksen kohteena ovat Vaasan ja Helsingin aikuiskoulutuskeskuksesta tavoitettujen korkeakoulutettujen korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien työidentiteettikuvaukset.

Maahanmuuttajat ovat heterogeeninen eli sekakoosteinen joukko erilaisen etnisen identiteetin, kulttuuri- ja elämäntilannetaustan omaavia ihmisiä. Tutkimuksen kannalta yhdistäväksi tekijäksi valittiin suoritettu, vähintään ammattikorkeakoulutasoinen korkeakoulututkinto ja syntyperä ulkomailla sekä vähintään viisi vuotta eläkkeeseen. Tätä taustaa vasten käsitellään siis heidän sulautumisprosessia heidän työidentiteettinsä kannalta.

Haastateltavista kuusi saatiin Vaasasta ja seitsemän Helsingistä. Tutkimuksessa pyrittiin varmistamaan, että kaikilla vastaajilla olisi vähintään kahden vuoden

oleskelutausta Suomessa ja he olisivat kiinnostuneita vastaamaan työnhakua koskeviin kysymyksiin. Toisena tekijänä heiltä odotettiin, että heillä olisi vähintään viisi vuotta eläkkeeseen. Tutkimuksen tavoitteena oli taltioida monipuolisia näkemyksiä korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työllistymisen haasteista ja näin kartoittaa heidän työidentiteettiään. Lähtöajatuksen mukaan tarkastelemalla työtä saaneiden ja työtä etsivien maahanmuuttajien vastauksia olisi mahdollisista saada kokonaisvaltaisin kuvaus heidän työnsaantimahdollisuuksistaan.

Tutkimuksen laadullisesta luonteesta juontuen oli perusteltua tavoittaa vain 13 henkilön joukko, koska ei pyritty laajaan yleistettävyyteen. Haastatteluita tehdessä ilmeni, että viidellä oli kyseisellä hetkellä alaa vastaavaa työtä Suomessa ja kuudella ei. Lisäksi mukaan otettiin kaksi haastateltavaa, joilla oli ollut opiskelutaustansa vastaavaa työtä aikaisemmin, mutta eivät olleet siinä juuri haastatteluhetkellä Suomessa. Nämä kaksi henkilöä luetaan kuitenkin analyysivaiheessa oman koulutusalan työtä saaneiksi, sillä heillä on joka tapauksessa onnistumiskokemus työn saamisesta. Haastateltavat jakautuivat tasaisesti miehiin ja naisiin. Miehiä vastaajista oli 6 ja naisia 7. Luottamuksellisen haastattelusuhteen vuoksi ei kerätty ikätietoja, vaikka oppilaitosten kautta pyrittiin varmistamaan, että kaikilla vastaajilla olisikin vielä työvuosia jäljellä ainakin viisi suhteessa eläkeikään. Merkittävää oli, että kohderyhmää vastaavat vastaajat olivat aidosti motivoituneita vastaamaan. Tätä edesauttoivat haastattelijan fyysinen läsnäolo, oppilaitosten tuki ja haastateltavien halu vaikuttaa haastattelun kautta heitä koskevaan asiaan.

Tässä tutkielmassa otetaan tutkimusteoriapohjan mukaisesti huomioon, että haastateltavien työidentiteettikuvaukset ovat ensisijaisesti tarinoita. Tämä siis tarkoittaa, että jokaisen haastateltavan kertomat vastaukset ovat subjektiivisesti värittyneitä tulkintoja eivätkä esimerkiksi täysin puolueettomia valokuvatarkkoja kuvia todellisuudesta. Toisaalta esimerkiksi vastaajien väliset ikäerot eivät tutkimuksessa ole olennaisia, vaan heidän erilaisten elämäkokemusten peilaaminen suhteessa heidän aikakauteensa ja maassa oleskeluaikaansa on olennaisempaa.

Kaikki tutkimusaineistossa esiintyvät elämäntarinat on kerätty keväällä 2010. Aikakausi kuuluu maailman laskusuhdanteen aikaan talouselämässä. Tämä saattaa

vaikuttaa haastateltavien kerrontatapaan ja heidän suhtautumisensa työnsaannin haasteisiin.

5.2 Suhde aiempaan tutkimukseen

Aikaisemmin korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työidentiteettiä narratiivien perustella on tutkinut pro gradu-tutkielmassaan Maarit Luoto vuodelta 2007. Hän käsitteli kuitenkin tutkielmassaan tästä tutkimuksesta poiketen vain sellaisten korkeakoulutettujen maahanmuuttajien identiteetikuvauksia, jotka eivät olleet koulutustaustansa vastaavassa työssä haastatteluhetkellä. Luodon vaikutus näkyy kuitenkin kysymysrungossa aikaperspektiivissä, jota ilmentää tässä tutkielmassa kolme osa-aluetta 1) Mennyt, 2) Nykytilanne ja 3) Tulevaisuus (Luoto 2007, 21-22, 72.) Tämän tarkoitus on tutkielmassa yksinomaan jäsentää tapahtumien kulua loogisesti ja helpottaa vastaajien muistamistyötä.

Välttämättömiä henkilöiden taustakartoitukselle ovat Mennyt-vaiheen kysymykset, joiden asiasisältö vaan eri muodossa löytyvät myös Luodon työstä. Nykytilanne-vaihetta kuvaavat ainoat selvät yhtäläisyydet muodon ja sisällön perusteella ovat kysymys 9 eli suhtautuminen suomalaisiin ja 10 rasismien kokeminen. Tässäkin tutkimuksessa oli tarkoituksenmukaista selvittää maahanmuuttajien ja heidän mahdollisesti kokemansa jännitteet integraatioprosessissa. Kysymys 9 on neutraalissa muodossa ja kysymys 10 on siltä varalta, että he huomaisivat tuoda esiin myös mahdollisia negatiivisia piirteitä. Muut kysymykset tässä osiossa on nivottu Luodon aiempaa tutkimusta tarkemmin koskemaan työnsaantiin liittyviä kokemuksia ja räätelöity juuri tuoreempaa tutkimusta koskevaa tutkimusjoukkoa varten. Tulevaisuutta koskevassa osiossa kysymyksessä 14 Luodon tutkielman tapaan kartoitettu tavoitteita, vaikka kysymyksen muoto on hieman eroava. Muut kysymykset tässä osassa ovat tutkijan omia. Ajatuksena on ollut tässä vaiheessa omassa tutkielmassa kartoittaa vastaajien motivaatiota ja työn löytämisen kannalta tärkeimpiä ihanteita.

5.3 Tutkimuksen tavoitteet

1. Millainen merkitys alaa vastaavan työn saamisella on korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien työidentiteetille? Tutkimuksessa halutaan tarkastella erityisesti, onko tässä suhteessa eroja jo työtä saaneiden alaa vastaamattomassa työssä tai työttömänä olleiden välillä.

Tutkijan ennako-oletus on, että tällaisen työn saaminen on merkittävä asia korkeasti koulutetun identiteetille. Vastaavasti oletus on, että haastateltavat kertovat huomaamattaan narratiivisesta työidentiteetistään.

2. Millaisin käytännön strategioin he vaikuttavat työnsaantimahdollisuuksiinsa? Toisin sanoen aiotaan selvittää, löytyykö ryhmien identiteetikerronnassa olennaisia syy- ja seurauseroavaisuuksia.

Tähän tehtävään liittyvän ennako-oletuksen mukaisesti tutkija olettaa, että ensinnäkin toimiminen alaa vastaavassa työssä saa vastaajat vastaamaan myönteisemmin työhön liittyviin kysymyksiin ikään kuin mahdollisuuksiinsa uskoen. Toinen oletus tähän tutkimustehtävään liittyen on, työttömyysjakso tai alaa vastaamattoman työn löytyminen värittää negatiivisesti vastauksia. Tämä juontuu ajatuksesta, että pettymykset työnhaussa lannistaa työnhakijaa.

5.4 Tutkimusaineiston hankinta: teemahaastattelu

Opinnäytetyön näkökulma on laadullinen eli siinä painotetaan vastausten merkityksiä ja sisältöä suuren otosmäärän sijaan. Tutkimusaineiston materiaali on hankittu teemahaastattelun avulla.

Teemahaastattelusta käytetään myös toista nimitystä eli puolistrukturoitu haastattelu. Siinä edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien kysymysten varassa. Menetelmällisesti teemahaastattelussa painotetaan ihmisten tulkintoja asiasta sekä sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Tutkija voi käyttää omaa harkintaansa siinä, pitääkö sanamuotojen olla jokaisessa haastattelussa olla samat ja niin edelleen (Tuomi ja Sarajarvi 2009, 75.)

Tässä tutkimuksessa on otettu huomioon se, että maahanmuuttajien on välillä esimerkiksi haastavaa ymmärtää suomea ja on ollut tarpeen esittää kysymykset selkokielisesti ja tarpeen vaatiessa käyttää toista helpommin ymmärrettävää ilmaisu- tai käyttää tukikielenä englantia.

Teemahaastattelun avoimuudesta riippuen teemojen sisältämien kysymysten viitekehityksessä esitettyyn kuitenkin vaihtelee intuitiivisten ja kokemusperäisten havaintojen sallimisesta varsin tiukasti vain etukäteen tiedetyissä kysymyksissä pitäytymiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Toisin sanoen tässä tutkimuksessa ei ole esimerkiksi jokaisen haastattelukysymyksen jälkeen täsmennetty, miten kysytyt asiat vaikuttavat juuri haastateltavan identiteettiin. Tässä tutkimuksessa on lähdetty siitä oletuksesta, että periaatteessa kaikki elämäkokemukset voivat vaikuttaa narratiiviseen identiteettiin. Näin ollen sanaa identiteetti ei ole ollut erikseen tarpeen erikseen korostaa haastattelukysymyksissä ja sitä paitsi se olisi erikoisterminä aiheuttanut vain hämmennystä haastateltavissa.

Teemahaastattelussa ei voi kysellä ihan, mitä tahansa, vaan siinä yritetään löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Periaatteessa etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehitykseen eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Haastattelukysymyksissä on tukeuduttu korkeakoulutetuista maahanmuuttajista kertovaan aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Kysymyksissä on sivuttu ydinsisältöjä aiemmista maahanmuuttajien työllistymiseen liittyvistä lähteistä.

5.5 Tutkimusaineiston analyysi: aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Saatu haastatteluaineisto tarkastellaan aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimusasettelussa pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus. Siinä analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Pääajatus on, että analyysiyksiköt eivät ole etukäteen sovittuja tai harkittuja. Periaatteessa teorian merkitys analyysin ohjaajana liittyy metodologiaan siten, että tutkimuksessa julkilausutut sitoumukset ohjaavat analyysiä. Tutkimuksen analyysi-

siä varten valitaan siis aineistoa, jotka pohjautuvat jo tiedettyyn tutkimustuloksiin, mutta sallitaan myös kokemusperäiset ja intuitiiviset kytkennät. Analyysivaiheessa yritetään sulkea pois asiasta aiemmin tiedetty ja tarkastella aineistoa siitä itsestä saatuja tuloksia kokoamalla. Näin ollen tuloksistakin raportoidaan juuri tämän aineiston koonnin perusteella (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 95–99.) Tässä tutkimuksessa siis haastatteluvastausten ja niissä esiintyvien ilmausten perusteella muodostetaan niiden sisältöjä kuvaavia käsiteloukkia ja saatua aineistoa raportoidaan käsiteloukkien avulla kokoavasti.

Kaikkiaan aineistolähtöinen tutkimus on erittäin vaikea toteuttaa jo sen vuoksi että ajatus havaintojen teoriapitoisuudesta on yleisesti hyväksytty periaate. Taustalla on ajatus siitä, ettei ole objektiivisia havaintoja sinällään vaan muun muassa käytetyt käsitteet, tutkimusmenetelmä ja menetelmät ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat aina tuloksiin. Juuri tässä laadullisen tutkimuksen tyypissä on se perustavanlaatuinen ongelma, voiko tutkija kontrolloida, että tutkija tapahtuu tiedonantajien ehdoilla, eikä tutkijan ennakkoluulojen saattamana. Ongelma voidaan yrittää ratkaista siten fenomenologis-hermeneuttisessa perinteessä, että tutkija kirjoittaa auki omat ennakkokäsityksensä ilmiöstä eli tehdään ontologinen erittely ja suhtautuu tietoisesti niihin analyysin aikana. Silti myös tässä perinteessä myönnetään ongelman vakavuus (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 96.) Toisin sanoen käytännön tasolla tässä tutkielmassa on tuotu julki perustietoja maahanmuuttajista, kuten tilastoja ja heitä koskevaa työllistymistä lainsäädäntöä. Lisäksi on kartoitettu korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työidentiteettiä sekä Suomen kontekstissa, että esimerkiksi yleisesti teoriapohjalla identiteetin muodostustasolla. Varsinaisissa vastauksissa yritetään tehdä yhteenvetoa tutkimuksen vain tehtävän asettelun perusteella ja luokittelemalla omaa aineistoa. Tuomin ja Sarajärven ohjeen mukaisesti ennako-oletukset on tuotu julki ennen aineiston analyysiä, jotta lopputulos olisi mahdollisimman kriittinen. Nämä ennako-oletukset löytyvät tutkimustehtävien yhteydessä kappaleessa 5.3.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin analysointi on karkeasti kolmivaiheinen prosessi: 1) aineiston redusointi eli pelkistäminen 2) aineiston klusterointi eli ryhmitely ja 3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Pelkistämävaiheessa

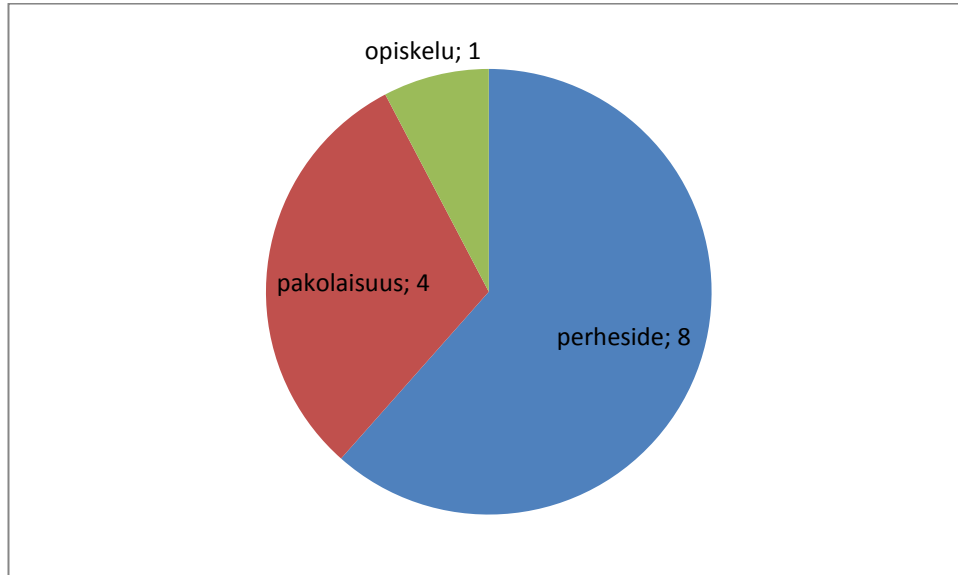
karsitaan saaduista vastauksista pois kaikki epäolennainen. Ryhmittelyvaiheessa alkuperäisilmaukset käydään läpi ja yritetään löytää samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Teoreettisten käsitteiden luominen tarkoittaa tutkimuksen kannalta olennaisen tiedon erottelun, jonka mukaan luodaan teoreettisia käsitteitä. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 108–113.)

5.6 Tutkimusteema: alun tulosyy

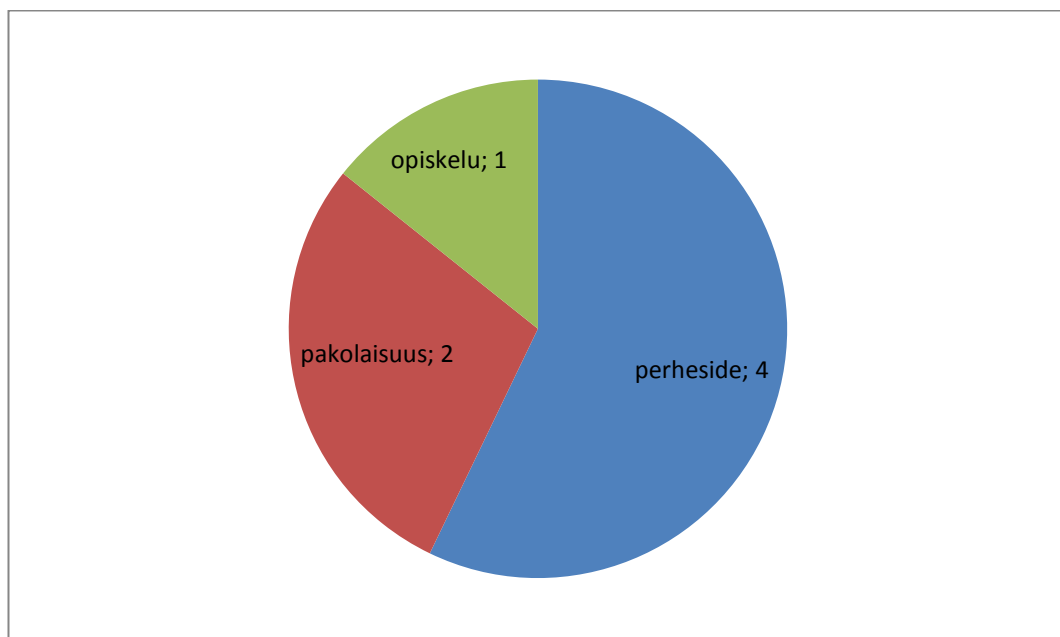
Pelkistysvaiheet ovat eriteltyinä lukuina tarkemmin kaavioissa 1, 2 ja 3. Pelkistysvaiheessa yhdistettiin ilmiöt vanhempiensa mukana ja avioliiton kautta Suomeen tulleet yhteisellä nimittäjällä perheside. Tämän jälkeen ylivoimaisesti suurimmaksi ryhmäksi nousi siis perhesiteen perusteella Suomeen tulleet, joita siis oli kahdeksan kaikista haastateltavista. Toiseksi suurinta luokkaa edustivat pakolaisena Suomeen tulleet ja vain yksi haastateltavista oli tullut Suomeen nimenomaan opiskelusyistä. Sattumalta tutkimusryhmään ei osunut kohdalle yhtään haastateltavaa, jonka ensisijainen tavoite olisi ollut nimenomaan työperäinen.

Tulosyyn perusteella myös muodostetut pienryhmät vaikuttivat keskenään hyvin samankaltaisilta kuin kokonaistilanne. Suurimpana luokkana molemmissa ryhmissä oli perheside ja toisena pakolaisuuden perusteella tulleet. Ainoa ero oli, että oman alan työtä saaneiden joukkoon mahtui yksi opiskeluperusteella Suomeen tullut. Varovaisesti arvioiden tulosyy ei näin ollen automaattisesti ole kytköksissä työnsaantimahdollisuuksien olennaiseen parantumiseen Suomessa.

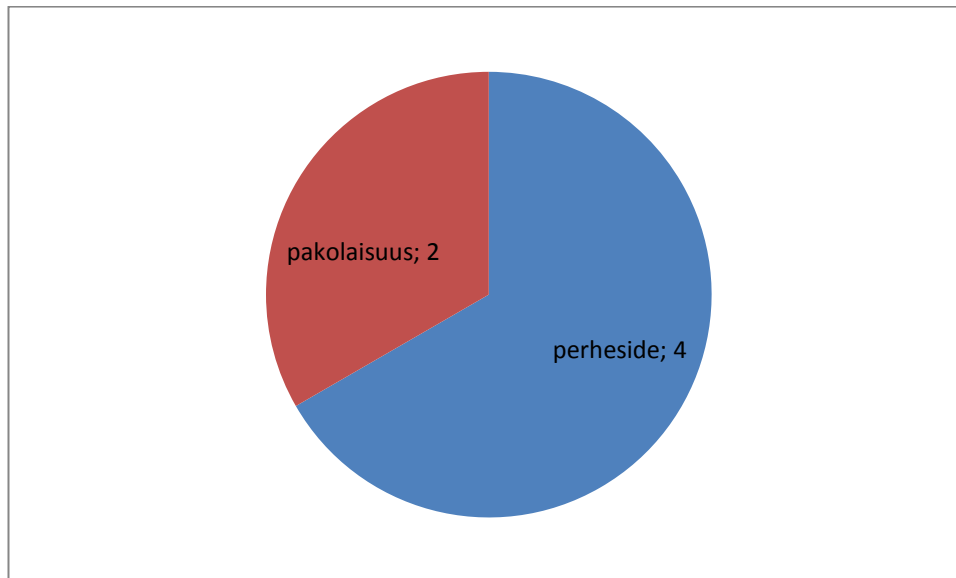
Kaavio 1 Alun tulositys kaikkien 13 haastateltavan osalta

Kaavio 2 Alun tulositys oman alan työtä saaneiden osalta

Kaavio 3 Alun tulosityy oman alan työtä vaille olevien osalta

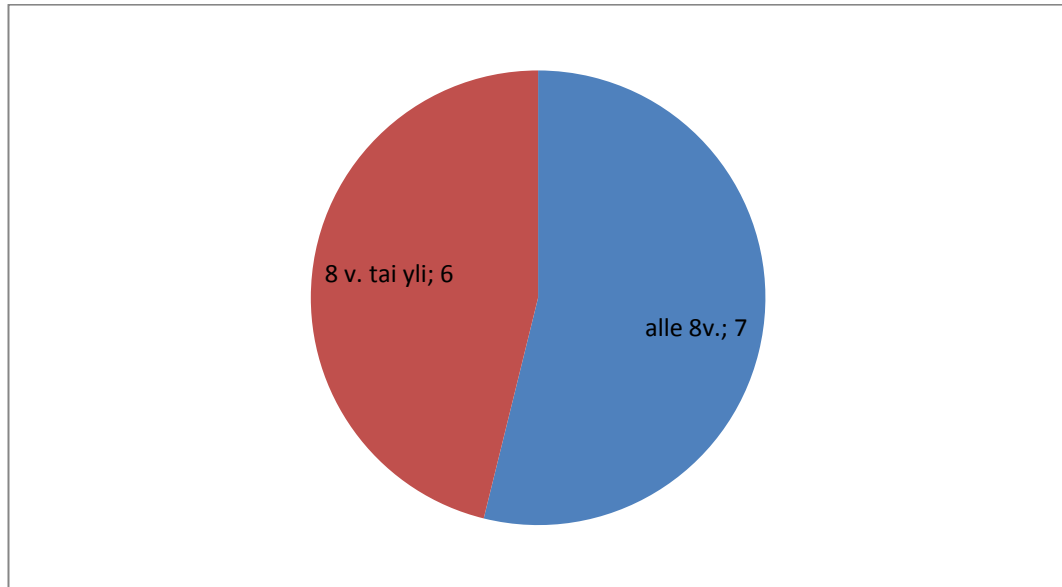

5.7 Tutkimusteema: oleskeluaika Suomessa

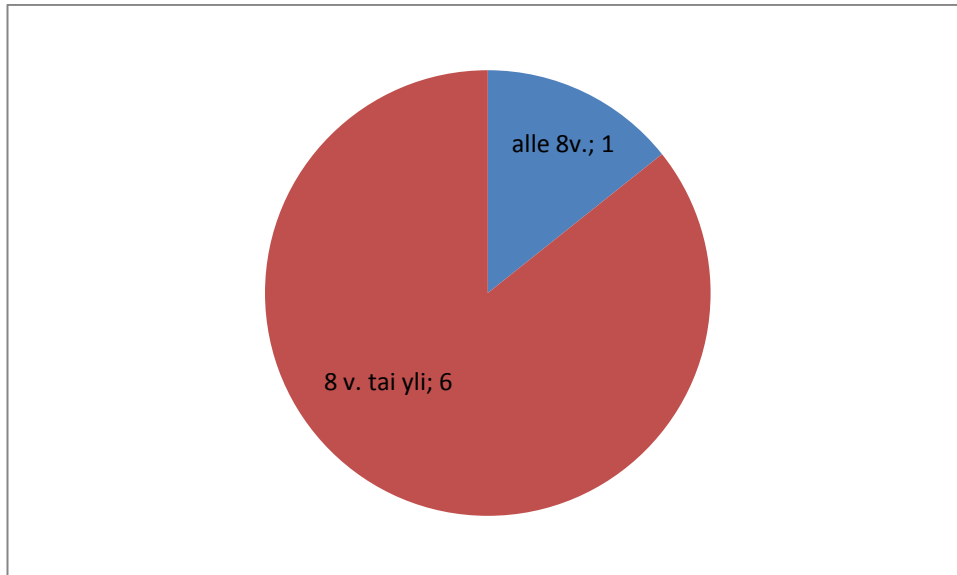
Haasteltavien kertomuksissa ilmeni suuria eroja ajanjaksojen kuvauksissa, joten pidin merkittäväksi ryhmitellä haastavia kahteen luokkaan aikavälin perusteella. Toinen luokka syntyi perusteella, jonka mukaan vuosissa tulijan olisi mahdollista saada Suomen kansalaisuus. Näin syntyi luokka kahdeksan vuotta ja yli Suomessa oleskelleet. Toisen luokan yläraja määräytyi edellisen perusteella vastapariksi. Näin saatiin kaavioiden 4, 5 ja 6 mukaiset tiedot.

Kaaviosta 4 käy ilmi, että haastateltavat jakautuivat varsin tasaisesti molempaan luokkaan, mikä tarkoittaa oleskeluajan suhteen oli huomattavia eroja. Kuusi vastaajista oli ollut Suomessa kahdeksan vuotta tai enemmän. Nämä kaikki kuusi vastaajaa löytyvät myös oman alan työtä saaneiden joukosta, kuten kaavioista 5 käy ilmi. Edellisestä myös seuraa, että oman alan työtä etsivien joukossa (Kaavio 6) ei ole yhtään alle kahdeksan vuotta ollutta.

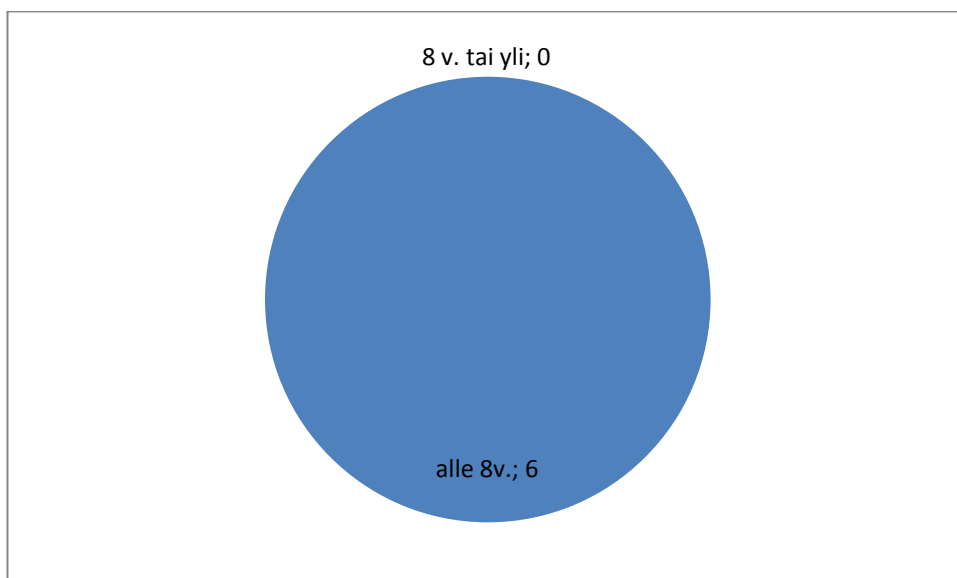
Kaavio 4 Oleskeluaika Suomessa, kaikki haastateltavat

Kaavio 5 Oleskeluaika Suomessa, oman alan työtä saaneet

Kaavio 6 Oleskeluaika Suomessa, oman alan työtä etsivät

5.8 Tutkimusteema: tutkinnon suorituspaikka ja rinnastus

Vastaukset pelkistettiin ensin kahteen pääluokkaan. Nämä luokat syntyneet luokat olivat pääasiallisesti ulkomailla suoritettu tutkinto ja pääasiallisesti Suomessa suoritettu tutkinto. Näin jaotellen kahdeksassa vastauksessa kerrottiin opiskelleensa tutkintonsa pääasiallisesti ulkomailla ja vastaavasti viisi kertoi suorittaneensa opintonsa suurimmalta osin Suomessa. Luokka 1) Pääasiassa Suomessa suoritettu tutkinto on säilytetty sellaisenaan. Pääsääntöisesti ulkomailla tutkintonsa suorittaneiden vastauksia jaettiin edelleen teoreettisiin käsitteihin luokkiin. Näin ollen syntyneet luokat ovat 1) Pääasiassa Suomessa suoritettu tutkinto 2) Hienosäätöä vaativa ulkomainen tutkinto, 3) Kielitaitoa lisää ulkomaiseen tutkintoon ja 4) Pätevöitymistä lisää Suomen mallin mukaan. Siis luokan yksi mukaiset ilmaukset siis totesivat yksinkertaisesti tutkinnon suorituspaikaksi Suomen, kun taas luokan kaksi mukaiset kuvauksissa pohjana oli ulkomaalainen tutkinto, joka vaati lähinnä vain muodollisia täydennyksiä. Luokan kolme mukaisesti kävi ilmi, että kotimaisten kielten hallintaa oli kehitettävä. Luokka neljä sisälsi vastauksia, jossa ulkomaalaista tutkintoa piti päivittää suuresti.

Alan työsaannissa onnistuneiden ryhmässä peräti viisi kertoi suorittaneensa uraan vaikuttaneensa tutkintonsa Suomessa ja vain kaksi oli suorittanut tutkintonsa ulkomailla. Pääluokkaa Suomessa suoritettu tutkinto edustivat muun muassa seuraavanlaiset kommentit:

1) ”Iranilaisia tulkintoja ei hyväksytä Suomessa. En halunnut opetella samoja asioita uudestaan, siksi opiskelin Suomessa ATK:ta. Täällä sähkölaitteet ATK:ta”

1) ”Koulu jäi (synnyinmaassa) kesken. Täällä koulut kuudennelta luokalta lähtien, koska halusin oppia suomen.”

Toista pääluokkaa eli pääosin ulkomailla suoritettua tutkintoa, mutta tutkinnon 2) hienosäätöä edustivat seuraavat kommentit:

2) ”Sain rinnastuksen, mutta tiedot siitä uupui. Yliopistotutkinnon pisteytys aiheutti kysymyksiä. Tuli (hieman outo) vastaus ylempi korkeakoulututkinto, mutta ei

voi käyttää nimikettä filosofian maisterin tutkinto. Peruste pääaine eri kuin Suomessa. -- Tämä tapahtui ennen kuin Viro tai Suomi olivat EU-jäseniä.”

2) *”Paperit vain ministeriöön”*

Oman alan työtä etsivien rinnastuksissa oli vaihtelevia haasteita. Tähän ryhmään osui vain pääsääntöisesti ulkomailla tutkintonsa suorittaneita. Yhdessä ilmaus sijoittui luokkaan Hienosäätä vaativa ulkomaalainen tutkinto, kaksi Kielitaitoa lisää ulkomaalaiseen tutkintoon ja loput kolme sijoittuivat luokkaan Pätevöitymistä lisää Suomen mallin mukaan.

2) *”Vasekissa kaikki on OK. -- HACCP eli hygieniapassi, alkoholipassi.”*

3) *”Tutkinto rinnastettu, mutta Vaasassa täytyy puhua ruotsia”*

4) *”-- I think I should study more teacher’s degree -- to get more permanent jobs. Small difficult rules (in system), my friends say they trust their own”*

4) *”Helsinki viime vuonna AMK, opetusministeriö koska opiskellut neljä vuotta, koulutus Di. Irakissa erilainen kone (vanhat)...opiskelu, ei kaikki toimi tietokoneella”*

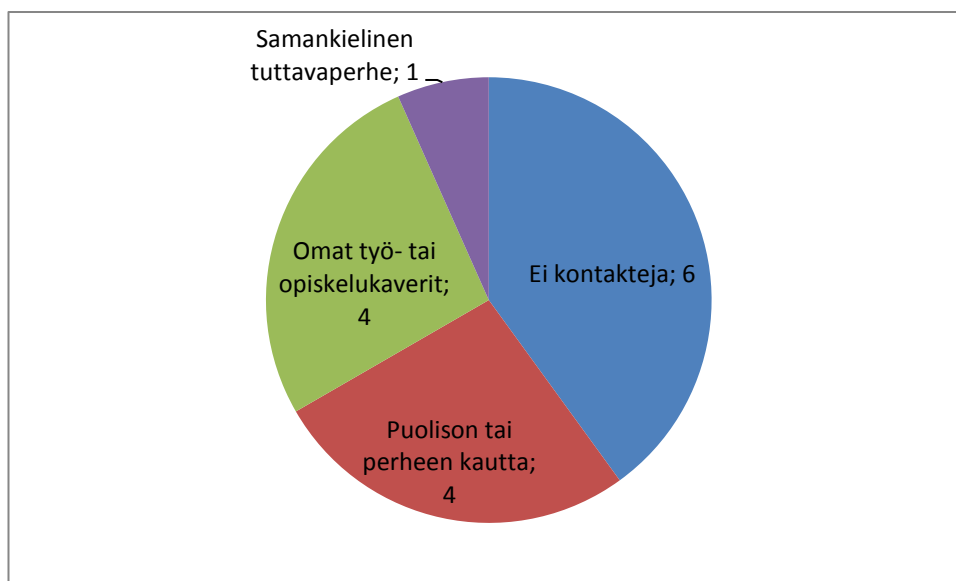
5.9 Tutkimusteema: alun tukiverkosto

Kysymystä neljä ”Millainen alku sinulla oli Suomessa” Mitä ihmissuhteita sinulla oli Suomessa ihan alussa? Vastaukset pelkistettiin neljään luokkaan 1) Ei kontakteja, 2) Etninen tuttavaperhe, 3) Tuttavat puolison/ perheen kautta ja 4) Omat opiskelu-/ työkaverit. Vastauksia tuli yhteensä 15. Tähän kysymykseen myös täydennettiin vastausta henkilökohtaisen haastattelun aikana muiden kysymyksien kohdalla, kun haastateltaville tarkennettiin toisin sanoen kysymyksen perimmäistä tarkoitusta.

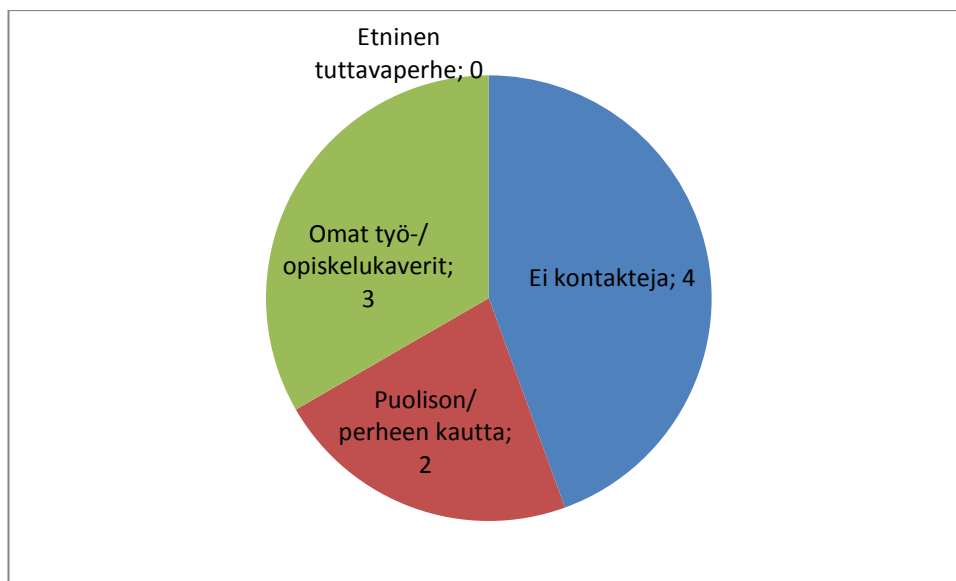
Kaaviosta 7 voi lukea kokonaistilanteen. Kuudessa vastauksessa tuli todettiin jääneen ilman ihmiskontakteja. Neljässä vastauksessa ilmeni, että sopeutumisen tukena olivat olleet tuttavat puolison tai muuten perheen kautta. Myös neljässä vas-

tauksessa omat työ- tai opiskelukaverit olivat tukeneet sopeutumista. Yhdessä vastauksessa kerrottiin, että samaa etnistä taustaa oleva perhe oli ollut merkittävä-
nä tukena.

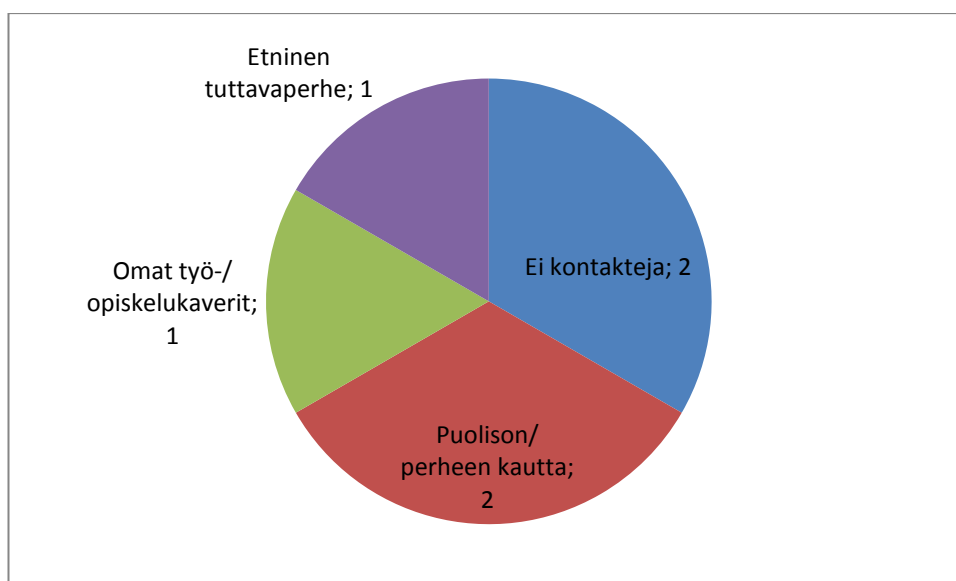
Kaavio 7 Alun tukiverkosto suhteessa kaikkiin ilmauksiin

Oman alan työtä saaneet antoivat yhdeksän vastauksista. Suurimmassa osassa vastauksia eli neljässä vastauksessa väitettiin jääneen ilman alun kontakteja. Kokonaan mainitsematta jäi samaa etnistä taustaa oleva perhe. Oman alan työtä etsivien ryhmä oli varsin tasaisesti jakautunut kaikissa luokissa, kuten kaavio 8 kertoo.

Kaavio 8 Alun tukiverkosto suhteessa oman alan työtä saaneiden ilmauksiin

Luokkajaot Oman alan työnhakijoiden ryhmässä on eritelty tarkemmin kaaviossa 9. Muuten jako muistuttaa edellistä ryhmää paitsi lisämausteena on yksi ilmaus luokassa Etninen tuttavaperhe.

Kaavio 9 Alun tukiverkosto suhteessa oman alan työnhakijoiden ilmauksiin

5.10 Tutkusteema: omistautuminen oman alan työlle eli kysymykset viisi, kuusi ja 14

Haastattelukysymyksissä viisi, kuusi ja 14 kysyttiin eri sanakääntein omistautumista oman alan työlle joko siinä toimiessa tai liittyen sen hankintaan. Kysymykset on ohessa eriteltynä tarkemmin:

”5. Oletko yrittänyt löytää oman alan työtä? Oletko oman alan työssä?”

6. Mitä työtä teet tällä hetkellä?”

14. Mitä haluat tulevaisuudelta?”

Kysymysten asettelulla haettiin toimintaa, joka vaikuttaisi oman alan urakehitykseen. Näistä vastauksista poimittiin eniten haastateltavien painottava asiayhteys. 13 vastausta pelkistettiin kolmeen alaluokkaan: 1) kouluttautuminen, 2) uusi ulottuvuus ja 3) muu elämä. Kaaviosta 10 selviää kokonaistilanne. Suurinta luokkaa, ”kouluttautumista” edustivat vastaukset muun muassa pätevoitymisestä, jatkokoulutuksesta tai suomen oppimisesta. ”Uusi ulottuvuus”-luokan alla ja ne sisälsivät luovat ratkaisut oman yrityksen perustamisesta sekä ajatus muuttaa ulkomaille. Kolme vastausta luettiin tyypin ”muu elämä” alle, sillä niissä painotettiin muun kuin varsinaisen työelämän olevan etusijalla eli oltaisiin ikään kuin maalissa urakehityksessä.

Kaavio 10 Tulevaisuuden tavoitteita kuvaavat luokat, kaikki 13 haastateltavaa

Kaavio 11 Tulevaisuuden tavoitteita kuvaavat luokat, oman alan työtä saaneet

Oman alan työtä saaneiden ryhmä keräsi vastauksia kaikista luokista. Kuten kaavio 11 osoittaa ”muu elämä” sai niukasti eniten kannatusta kolmella vastauksella. Seuraavassa esimerkkivastauksia:

1) ”--äitiyslomalla nyt. Päivätyötä lapsentakia. Ehkä luen tulevaisuudessa esimerkiksi hoitotyön johtajaksi...jos ruotsi ei ole äidinkieli ruotsi ei pakollinen, ehkä varmasti tilanne muuttunut nyt... jos pakko tulee, niin jos työnantaja kustantaa alkeiskurssin.”

2) ”jo opiskeluaikoina aloitin lähettää hakemuksia. Vuosi sitten aloitin ”oikeiden töiden” haun. Enemmän vaati. -- Haluan edetä uralla... kansainvälisyys.. ulkomaat.”

2) ”ajatus opettaa atk:ta ulkomaalaisille, markkinoin itseäni opettamalla ilmaiseksi pääkirjastossa. puhuin persiaa, eikä aluksi ollut luottoa, mutta sitten tuli tarjous, että haluan opettaa suomeksi-- sain hyvää palautetta, mutta ei budjettia jatkomahdollisuuksiin.- - että tulevaisuus selkeytyisi. Miten eläke on kertynyt. Minulla ehkä 20 v. työkokemusta täällä, riittääkö se vaikka olen ollut ahkera.”

3) ” Olen kuitenkin viron opettaja, mutta olen yrittänyt pätevoityä lisää Suomessa. Tällä hetkellä tilanne on vakautunut. Harrasta lisää. Se on rankka sanoa, että mitään enempää en odota. Pysähtyminen merkitsee aina tietynlaista kuolemaa.”

3) ”alan työssä viidettä vuotta. Piti paljon etsiä vrt. suomalaisiin. – Tuli tunne, että katsottiin maa- eikä koulutustaustaa työnhaussa -- hyvä elämä. Että arvostetaan ulkomaalaista kohdellaan ei ulkomaalaisena. Arvostetaan myös tänne tulleita”

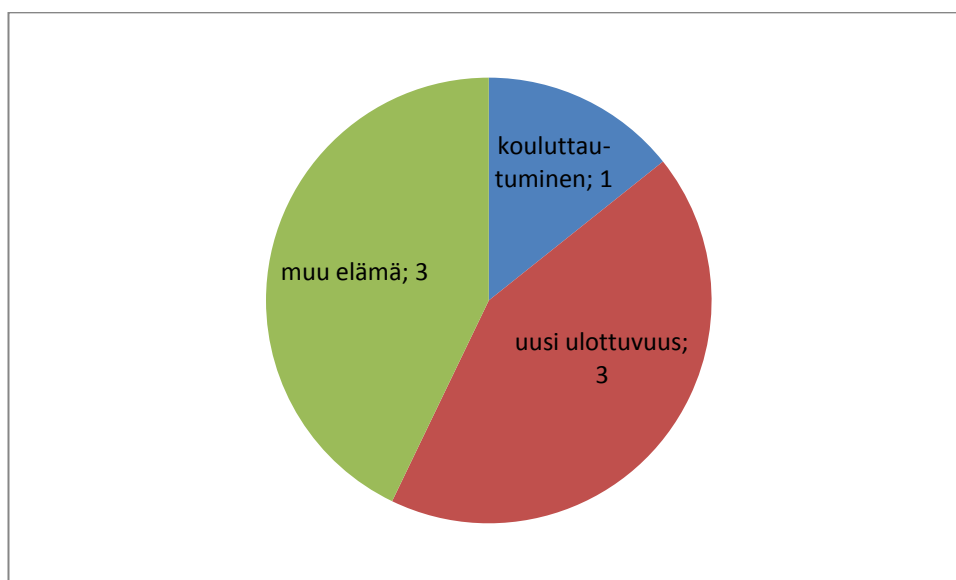
Kaaviosta 12 käy ilmi, että kouluttautuminen nousi ykkösvaihtoehtona esille työtä hakevien joukossa. Vain yhdessä vastauksessa tuli esiin yrittäjyysasiat ja vastavasti yhdessäkään ei koettu voivan keskittyä täysillä muuhun elämään. Seuraavassa muutamia tyyppivastauksia:

1) ” ei vielä oman alan työtä, kielikurssin jälkeen, ehkä valmistava kaksi ruotsia--suomen kieli ensiksi sitten ammattiin (opettaja) tai ATK. ATK kiinnostaa, kaikki firmat on ATK, on tarvetta ohjelmoijille

1) ” työelämän sertifikaatti --DI-pääsykoe Vaasassa nyt kesällä -- saada työtä, eikä vain rahaa KELA:sta. En halua, että lapset sanoo, hän on työtön”

2) ” On vaikeaa saada lainaa ravintolaa varten (lama). Etsimme nyt paikkaa Ivuosi odottelua ja uudellen arviointia. Perhe Intiassa haluaa auttaa. Ei rahallista tukea virastoista. On paljon työntekijöitä (kansainvälisissä yrityksissä), mutta he eivät puhu suomea. -- Ravintola-ala, koska en usko, että tulee jokin työpaikka... En halua aloittaa alusta, ei hyvä CV:ssä.”

Taulukko 12 Tulevaisuuden tavoitteita kuvaavat luokat, oman alan työnhakijat

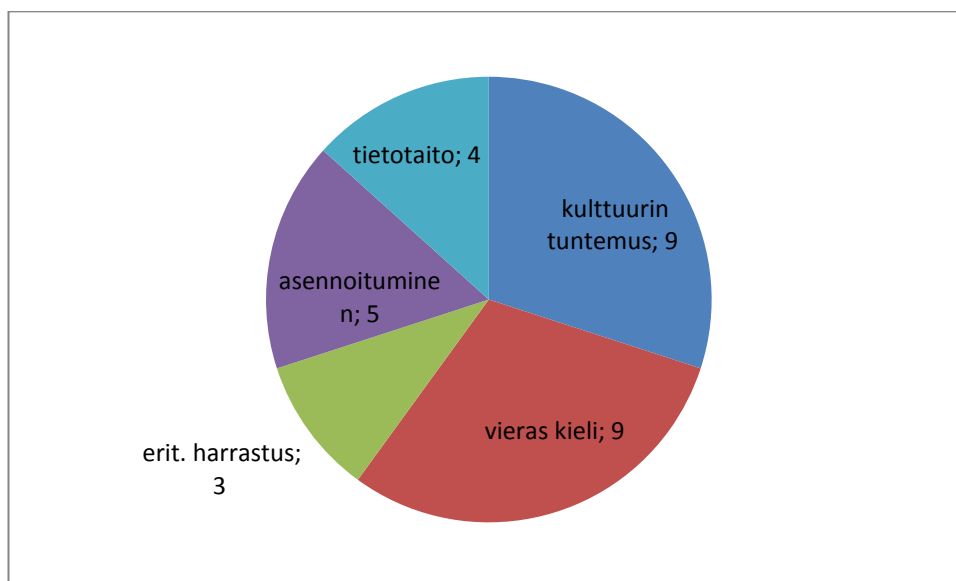

5.11 Tutkimusteema: työnsaantia edesauttavat taidot

Kysymyksessä seitsemän kysyttiin ”Mitä taitoja Sinulla on?” Kysyessä täsmennettiin, että tällä tarkoitettiin tietysti työnsaantia edesauttavia taitoja. Tähän kysymykseen vastattiin tyypillisesti luettelomaisesti ja vastaaminen koettiin helpoksi, joten eri ilmauksia saatiin yhteensä 28 ja ne pelkistettiin yhteensä neljään eri luokkaan. Näin saatiin luokat 1) Vieras kieli, 2) Kulttuurintuntemus, 3) Tietotaito ja 4) Asennoituminen. Luokkaa yksi edustivat ilmaukset, jossa erityisten vieraiden kielten hallinta koettiin eduksi. Tähän liitettiin myös maininnat suomalaisittain kotimaisten kielten hallinnasta. Luokkaa kaksi edustivat ilmaukset, joissa todettiin suomalaisen tapakulttuurin, mutta tyypillisesti myös oman synnyinmaan kulttuurikokemuksia koettiin pystyvän hyödyntämään. Luokkaa kolme edustivat koulutuksen kautta hankitut teoriapohja, jota koettiin voivan hyödyntää kokeneempana. Tähän luettiin myös työnsaantia edesauttavat harrastukset ja kokemus aiemmista töistä. Neljättä luokkaa eli Asennoituminen-luokkaa edustivat ilmaukset, joissa ei suoranaisesti korostettu mitään taitoa. Näissä ilmauksissa kuitenkin painotettiin yleisesti esimerkiksi hyödyllisiä strategioita, kuten kypsyyttä eli asioiden näkeminen oikeassa suhteessa elämäkokemukseen, asennoitumista eli esimerkiksi sinnikästä työnhakua ja persoonallisten taipumusten hyödyntäminen niin työhaastattelussa kuin ihmisläheisessä työssä.

Luokkajaon ilmausten mukainen jakauma on eriteltyinä taulukoissa 13, 14 ja 15. Kaaviosta 13 voidaan lukea, että kokonaistilannetta hallitsee kieli- ja kulttuuritekiäjät yhteensä 17 ilmauksella. Vasta kolmantena luokkana on tutkimusnäkökulmasta perinteisempi taitoja kuvaava tietotaitoluokka kuudella maininnalla. Neljäntenä on Asennoituminen viidellä kommentilla. Jakauman perusteella näyttäisi siis siltä, että oman alan työtä etsivä maahanmuuttaja on ensisijaisesti maahanmuuttaja toiseksi vasta työnhakija.

Kaavio 13 Ilmausten luokkajako teemasta Työnsaantia edesauttavat taidot, kaikki 13 haastateltavaa

Oman alan työtä saaneiden ryhmässä oli ilmauksia edustettuina kaikista eri luokista, kuten kaaviosta 14 voi lukea. Kokonaistilanteen kannalta mielenkiintoisinta on, että Asennoitumis-luokka sai kaikki viisi mainintaa nimenomaan tässä ryhmässä ja Tietotaito-luokka jäi kahteen ilmaukseen. Seuraavassa esitellään muutamia kyseisen ryhmän luokkailmauksia

1) ”lukeminen kirjoittaminen, forumit suomeksi. kertoo, 2) mitä on meneillä eroja.”

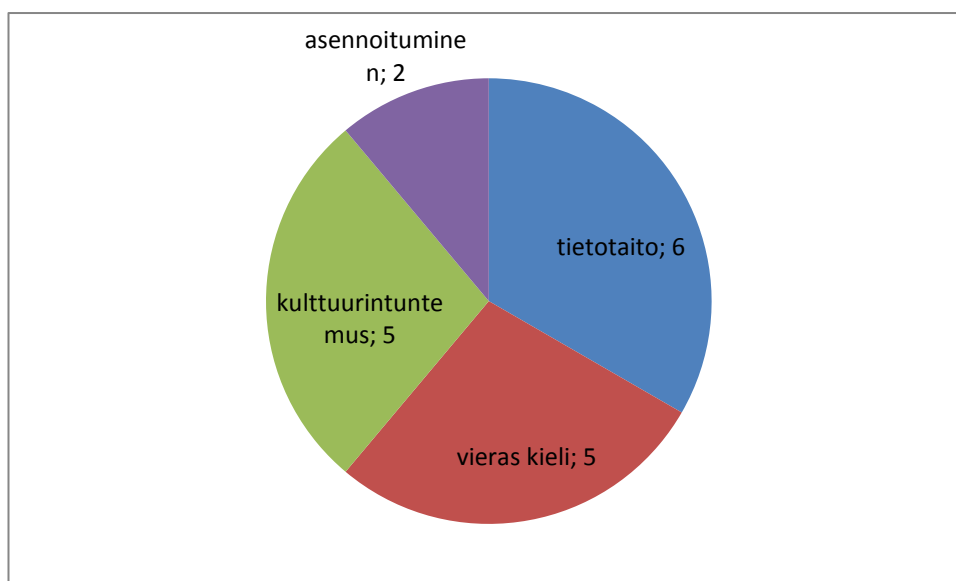
3) ”teatterinohjaus, 1) monta kieltä”

4) ”Elämäkokemus...kypsyys.

Ihmisyys on minulla suurin arvo, en katso muuta taustaa.”

4) ”vv-aidot, aito läsnäoleminen, käytöstavat, iloinen ja puhelias”

Kaavio 14 Tulevaisuuden tavoitteita kuvaavat luokat, oman alan työtä saaneet

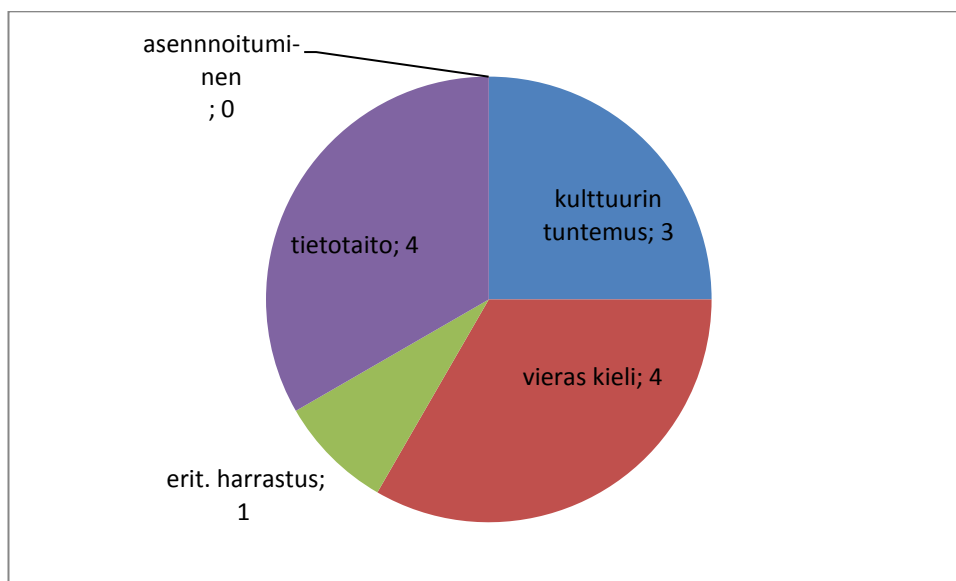
Oman alan työtä etsivien ryhmän luokkajako on nähtävissä kaaviossa 15. Työtä etsivien ryhmässä ilmaukset korostivat etupäässä tarkasti rajattuja taitoja Tietotaitoluokan suuren edustuksen perusteella ja siis vastaavasti Asennoitumis-luokkaa kuvaava luokka jäi ilman edustusta. Seuraavassa esitetään kiinnostavia ilmauksia tästä näkökulmasta:

3) ”tuonti ja vienti vaatteita” Ilmaus ei varsinaisesti liittynyt tiukkalinjaisesti punniten mielestäni kyseisen vastaajan koulutustaustaan insinöörinä, mutta oli mielestäni erinomainen osoitus kansainvälisen taustan hyödyntämismahdollisuuksista.

3) ”--oli harrastuksia. kansallisen tason ampumistaito. On jäsenyys ampumakerhoon, mutta ilman kansalaisuutta ei ole omaa asetta. Kansalaisuuden saaminen vaatii seitsemän vuotta.” Ilmaus kertoo taidosta, jota vastaaja pystyi aikaisemmin hyödyntämään omassa ammatissaan matkailualalla, mutta lainsäädännöllisistä syistä ei pystynyt hyödyntämään kokemustaan Suomessa.

3) ”Ei paljon kokemusta, paljon teoriaa. Suomessa enemmän teknologiaa” Ilmaus korostaa vastaajan lukeneisuutta. Vastaus ottaa toisaalta huomioon, että kokemus on suhteellista ja riippuvaista esimerkiksi maan teknologiatasosta.

Kaavio 15 Tulevaisuuden tavoitteita kuvaavat luokat, oman alan työtä etsivät

5.12 Tutkimusteema: läheisten vaikutus työsaantiin

Kysymys kahdeksan ”Miten perhe ja ystävät ovat vaikuttaneet työsaantiisi?” osoittautui ongelmalliseksi vastata. Ensinnäkin kysymys sisälsi kaksi erillistä kysymystä. Erikseen olisi pitänyt kysyä perheen vaikutuksesta ja toisaalta ystävien

vaikutuksesta työnsaantiin. Näin ollen täsmennettiin erikseen niin kysymyksissä kuin saaduissa vastauksissakin, mikä oli perheen vaikutusta ja mikä nimenomaan ystävien vaikutusta.

5.12.1 Perheen vaikutus työnsaantiin

Perheen vaikutusta arvioitiin monipuolisesti. Vastaukset pelkistettiin 16 ilmaukseen. Kahdeksan ilmausta saatiin työtä saaneilta ja kahdeksan työtä etsiviltä. Ilmaukset redusoidtiin kolmeen luokkaan: 1) itsenäinen työnhaku, 2) perhe kannustajana ja 3) perhe opastajana. Kaikkiaan yhdeksän ilmausta painotti voimakkaasti itsenäistä työnhakua. Neljässä tapauksessa kerrottiin, että perhe kannusti yrittämään ja auttoi taloudellisesti. Kahdessa sanomassa perhe oli toiminut opastajana.

Työtä saaneiden ilmaukset sisälsivät seitsemän luokkaan itsenäinen kuuluvaa vastausta ja yksi vastaustus sisälsi lisäksi ilmauksen, joka luokiteltiin myös luokkaan perhe opastajana. Työtä hakevien ilmaukset jakaantuivat laajemmin. Kaksi ilmausta käsitteli itsenäistä työnhakua, neljä kannustusta ja kaksi perhettä opastajana. Seuraavassa valotetaan työtä saaneiden esimerkki-ilmauksia:

1) ”...ei ole, olen pikemminkin auttanut perhettä”

1) ”Perhe vaikuttanut työnhakualueeseen lähinnä.”

3) ”Minulla on persoonallinen ote. Mies auttanut hakemuksen yksityiskohdissa”

Työtä hakevien ilmaukset vaihtelivat siis selkeämmin. Ohessa työtä hakevien esimerkki-ilmauksia:

1) ”Info tulee koulusta. Osaan paremmin suomea kuin mies”

1) ”Toisin kuin vanhempien neuvo”

2) ”Tytär motivoi.

2) ”Perhe auttaa taloudellisesti”

3) ”Keskustelu vaihtoehtoista”

3) ”Tytär on töissä vastaanottokeskuksessa.”

5.12.2 Ystävien vaikutus työnsaantiin

Ystävien vaikutusta arvioitiin 13 vastauksella, jotka pelkistettiin kolmeen tyyppiin: 1) suora etu, 2) epäsuora etu ja 3) ei etua. Vastaustyyppien jakaumasta kerroo, että vain yhdessä vastauksessa koettiin saaneen suoraa tukea työnsaantiin. Kuudessa vastauksessa kerrottiin saaneen epäsuoraa tukea ja kuuden vastauksen mukaan ystäväistä ei ollut mainittavaa tukea. Oman alan työtä saaneiden ryhmä vain siinä mielessä, että mainittu tyyppi suora etu löytyi tästä ryhmästä. Muuten siis kummassakin pienryhmässä oli kolme epäsuoraa tukea ilmentävää vastausta ja kolme ei mainittavaa etua ilmentävää vastausta. Ohessa on esimerkkivastauksia oman alan työtä saaneiden ryhmästä.

1) ”pitää olla number one, jos ilman kontakteja pärjää”

2) ”ei kontakteja, kun oli niin siitä ei ollut apua Nokialle”

2) ”hakemus hyvä antaa muiden luettavaksi. Käytin liikaa superlatiiveja, muuten ei”

3) ”ei, itse yleensä”

Seuraavassa valotetaan tilannetta oman alan työtä etsivien ryhmästä poimituilla mallivastauksilla:

2) ”Yleensä info tulee koulusta... ei suomalaisia ystäviä, (omaa etnistä taustaa edustava) nainen paljon ollut Suomessa”

2) ”vain albanialaisia ystäviä Suomessa”

Kolmanteen tyyppiin jätettiin kolmessa vastauksessa kokonaan viittaamatta, mikä tulkittiin tarkoittavan, ettei suoranaista tukea ollut.

5.13 Tutkimusteema: suomalaisten kokeminen

Suhdetta kantaväestöön testattiin kysymyksellä yhdeksän ”Miten koet suomalaiset tällä hetkellä?” Tähän kysymykseen vastattiin kaikkiaan todella laajasti, peräti yhdeksällätoista ilmauksella, joista pelkistämällä saatiin kolme luokkaa. Syntyneet kolme luokkaa ovat 1) Kyseenalaistaa tyyppittelyn, 2) Suomalainen on pidättyväinen ja 3) Suomalaiset ovat auttavaisia. Peräti yhdeksässä ilmauksessa kyseenalaistettiin erottelu kantaväestön ja maahanmuuttajan itsensä välillä. Kuudessa ilmauksessa korostettiin suomalaisten hillittyä olemusta ja neljässä kommentissa tuotiin esille auttavaisuus.

Työtä saaneiden ilmauksia saatiin yhteensä kymmenen, joista kuudessa kyseenalaistettiin tyyppittely ja neljässä korostettiin suomalaisten pidättyväistä luonnetta. Seuraavassa on jälleen mallivastauksia:

1) ”(Opiskelupaikkakunnalla) tutustuu paremmin ihmisiin kuin täällä”

2) ”hakemuksessani oli liikaa superlatiiveja”

Seuraavan tyyppisissä ilmauksissa oli tunnusmerkkejä kahdesta ensimmäisestä luokasta:

1) ja 2) ”Suomalainen ehkä pidättyväisempi, nauravaisempi, kurinalaisempi ja rehellisempi”

1) ja 2) ”Ei mitään erityistä... Eivät tiedä miten lähestyä... tässä kaupungissa avoimempia”

Työtä etsivien yhdeksässä ilmauksessa oli enemmän hajontaa. Neljä käsitteli suomalaisia auttavaisina, kolmessa kyseenalaistettiin erottelu ja kahdessa viitattiin pidättyväisyyteen. Seuraavaksi valotetaan tilannetta esimerkkivastauksin:

1) ”I have not been paying attention”

2) ”People here not so emotional”

3) ”sosiaaliverkko... pojan kaverit tulevat meille pelaamaan”

3) ”neuvovat työharjoittelussa”

5.14 Tutkimusteema: syrjinnän kokeminen

Suhdetta kantaväestöön jatkettiin kysymyksellä kymmenen ”Onko sinua syrjitty? Jos on, niin kerro siitä?”. Tähän kysymykseen saatiin verraten vähemmän ilmauksia. Peräti kymmenessä vastauksessa kerrottiin aluksi, ettei oltu henkilökohtaisesti koettu suoraa syrjintää etniseen taustaan perustuen eli avointa rasismia. Haastateltavia pyydettiin muistelemaan tilanteita, joissa syrjintä näyttäytyi epäsuorasti heille. Edelleen yhteensä viidessä ilmauksessa kumottiin täysin havainnot epäsuorasta syrjinnästä. Loput kymmenen ilmausta tiivistettiin kahteen luokkaan: 1) Etnisten ryhmien tyypittely ja 2) Maahanmuuttajan uramahdollisuudet. Luokkaa yksi edustavissa ilmauksissa huomioitiin, että tiettyyn maahanmuuttajaryhmään liitetään usein stereotypioita. Kyseistä tyypittelyistä on uskottu olevan negatiivisia seurauksia tai positiivisia toisten maahanmuuttajaryhmien kustannuksella työmarkkinoilla. Kakkosluokkaa edustavissa kommentteissa koettiin Suomen koulutusrakenne tai alan työssä olleen epäkohtia, joista koettiin olevan haittaa tasavertaiselle urakehitykselle suhteessa valtaväestöön. Työtä saaneet antoivat arvioitavaksi kahdeksan erilaista ilmausta, joista viisi päätyi luokkaan Etnisten ryhmien tyypittely ja kolme Maahanmuuttajan uramahdollisuudet. Työtä etsiviltä saatiin vastaavasti kaksi ilmausta, joista toinen jaettiin ryhmään Etnisten ryhmien tyypittely ja toinen Maahanmuuttajan uramahdollisuudet. Jälleen on aika esitellä ensin työtä saaneiden mallivastauksia:

1) ”*Aikaisempi kesätyö... Työnantaja ei ollut kiinnostunut, kun kuuli puhelimesta nimen*”

1) ”*ei suoraa, mutta lehdissä kommentit*”, vastaaja kertoo viitaten mielipidekirjoitteluun ja esimerkiksi lehdistön kuvauskohteiden valintaan

2) ”*jonkin verran ennakkoluuloja – toimistorasismia – suomalaisia aika vaikea lähestyä.*”, haasteltava sanoo viitaten ylenemismahdollisuuksiin.

2) ”automaatio-oletukset muslimeihin. Tämä on paradoksi, sillä olen muslimien uhri -- ennakkoluuloja molemmin puolin”

Tähän kysymykseen vastattaessa tuli odotuksien vastaisesti ilmi työtä etsivien optimistisuus verrattuna työtä saaneisiin, sillä vain kahdessa ilmauksessa kommentoitiin epäsuoraa syrjintää:

1) “...not paying attention. Sometimes they think I am Russian, until they here I am from Hungary. Depends where you are from. U.S.A. versus Africa”

2) ” Ehkä ei suoraan. Pääsykokeet vaikeita. Pitää osata suomi. Koulussa voi oppia lisää”

5.15 Tutkimusteema: muuttohalukkuus

Kysymykset 12 ja 13 käsittelivät asuinalueen vaikutusta työnsaantiin. Tästä johtuen kysymyksiä muokattiin riippuen vastaajan kotikaupungista. Kysymyksessä 12 kysyin ”Oletko ajatellut muuttoa Helsingistä/ Vaasasta työn perässä? Miksi?” Tällä kysymyksellä haluttiin tarkastella muuttamista käytännön keinona oman alan työn saamiseksi. Ensimmäinen halusin vastauksia, koettiin muuttaminen välttämättömäksi edellytykseksi työnsaannille ja toiseksi perustelua kyseiselle vastaukselle. Haastateltaville painotettiin, että kysymys 13 ”Onko Helsinki/Vaasa suosikkikaupunkisi? Miksi?” on apuna edelliselle kysymykselle. Tällä haluttiin selvittää, nouseeko työn saamisen rinnalle muita tavoitteita ja olisivatko vastaajat tarvittaessa nykyisessä tilanteessa edelleen muuttamaan työn vuoksi.

Kysymys 12:n 13 vastausta pelkistin neljään luokkaan 1) ”Huippualoitus ”, 2) ”Muuttanut”, 3) ”Harkinnut muuttoa ja 4) ”Ei harkinnut muuttoa”. Huippualoitus luokan ilmausta voi pitää ihannetapauksena. Siinä työ-, perhe- ja muu elämä nivoutuivat yhteen alusta alkaen, eikä koettu tarvetta muutokselle. Muuttanut- tyyppiä edustivat ne ilmaukset, joissa muuttaminen toiselle paikkakunnalle oltiin koettu niin merkittävänä mahdollisuutena työnsaannille, että se oltiin toteutettu. Harkinnut muuttoa- ilmauksissa korostui näkemys, jonka mukaan työnsaantimahdollisuudet vetivät muualle, mutta jokin side sai vakiintumaan kyseiselle paikkakun-

nalle. Ei harkinnut muuttoa- tyyppin ilmauksissa korostui näkemys, jonka muuttamista ei pidetty vakavasti otettavana vaihtoehtona. Erona aiempaan luokkaan oli ennen kaikkea se, että ilmauksessa oma-aloitteisesti kumottiin muuttoaikheet käytännössä mahdottomana.

Oman alan työtä saaneiden ryhmästä löytyi yksi Huippualoitus-luokan ilmaus ja kuusi Muuttanut työn perässä luokan ilmaus. Ohessa on jälleen mallivastauksia:

1) *”En ole. Täällä Helsingissä on kaikki.”*

2) *”Vaasasta muutto, mutta ei täältä. Haluan edetä uralla—muutto ulkomaille”*

2) *” Olen tehnyt sitä jo monet kerrat. Ei perhesyyt estänyt.”*

Oman alan työtä etsivien ilmaukset jakautuivat pelkistysvaiheen jälkeen siten, että kaksi ilmausta sai luokan Harkinnut muuttoa ja loput neljä ilmausta tulkitsin kuuluvaksi luokkaan Ei harkinnut muuttoa. Seuraavassa on esimerkkitaapauksia:

3) *” riippuu miehen tilanteesta, miehellä hyvä työ Vaasassa”*

Kyseisessä kommentissa arvioitiin lisäksi, että muualla ei ehkä vaadittaisi kahden kotimaisen kielen hallintaa. Toisaalta koettiin puolison työpaikka riittävän hyväksi syyksi asumiseen kyseisellä paikkakunnalla.

3) *” Ei hotellialan työtä, mutta mies töissä täällä” Ilmauksessa todettiin selväsanaisesti, että muualla voisi paremmin oman alan työtä, mutta puolison työpaikka oli riittävän suuri syy olemiseen.*

4) *”ensimmäisenä päivänä helppo muuttaa, muuten ei”*

4) *”I have thought about it, but my daughter is little”*

Aiemmin mainitun mukaisesti korostettiin haastateltaville, että kysymys 13 *”Onko Helsinki/Vaasa suosikkikaupunkisi? Miksi?”* on apukysymys kysymykselle 12. Tästä seurauksena ilmauksissa esiintyi nykyisen tilanteen uudelleen arviointia suhteessa lähitulevaisuuteen. Kysymykseen 13 sain 13 ilmausta, jotka pelkistettiin luokkiin 1) Kytökset, 2) Ison kaupungin erityispiirteet ja 3) Muitakin hyviä.

Kytkökset- luokkaan sijoitin ilmaukset, joissa painotettiin viihtyisyyttä ja perhesiteitä uranluomisen sijaan. Ison kaupungin erityispiirteet luokkaan sijoitin ilmaukset, joissa korostettiin parempia työmahdollisuuksia, toisaalta suurempia elinkustannuksia ja kansainvälistä ilmapiiriä. Muitakin hyviä luokan ilmauksissa todettiin, ettei uran ja muun elämän yhteensovittaminen ole välttämättä riippuvaisista juuri kyseistä kaupungista.

Oman alan työtä saaneiden vastauksissa 1) Kytkökset- luokkaan nivoutui yksi ilmaus, kaksi luokkaan 2) Ison kaupungin erityisyys ja neljä luokkaan 3) Muitakin hyviä. Oheiset mallivastaukset valottavat jälleen havaintoja:

1) ”itse asiassa Vantaa” Haasteltava jatkaa ilmausta kertoen, että perhe ja työ ovat tasapainossa ja on ollut helppo asettua nykyiselle asuinalueelle.

2) ”Kyllä, Helsinki on iso verrattuna Kemiin. Täällä on paljon kaikkea”

3) ”Ei tärkeää. tärkeää lyhentää matkaa sukulaisiin -- esimerkiksi Vaasassa ei kirjallinen sopimus, että tulkit vain Tulkkikeskuksen kautta. Helsingissä enemmän kustannuksia. Vaasassa ei vakituista työtä. Täällä vaimo sai 6 kk:n jälkeen vakituista työtä... Vaasassa pitäisi osata molempia kieliä (suomi ja ruotsi)”

3) ”On suosikki, koska kytkökset. luulen että yhtä hyviä kaupunkeja on muitakin. Vaasalla tietty aura”

Työtä etsivien ryhmästä pelkistin kaksi ilmausta luokkaan Kytkökset, yhden luokkaan Ison kaupungin erityisyys ja kaksi Muitakin hyviä. Ohessa on muutamia mallivastauksia:

1) ”Riippuu miehestä -- ystävät täällä -- rauhallinen paikka”

2) ”because of the job -- here are some multicultural things”

3) ”jos saan työtä, niin sitten, vaikka Lappiin. Tällä hetkellä OK, koska Vaasa on hiljainen”

3) ”*ensimmäinen päivä helppo muuttaa, mutta muuten ei. Vaasa on koti, suosikki... jos töitä, niin muualle*”

5.16 Tutkimusteema: vinkit toisille maahanmuuttajille

Viimeiseen kysymykseen eli kysymykseen 15, ”Mitä vinkkejä haluat antaa työtä etsiville maahanmuuttajille?” sain yhteensä 24 ilmausta. Tarkoitin kysymyksen vapaamuotoiseksi mahdollisuudeksi tuoda julki keskeisimpiä kokemuksia ja ideoita, jotka voisivat auttaa muita olevia korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia saamaan oman alan töitä. Selitin, että kysymyksessä voi tuoda julki myös sellaista, mitä ei tullut aikaisemmin sanoneeksi. Pelkistettiin ilmauksia kolmeen luokkaan, jotka ovat 1) Motivaatio, 2) Kulttuuriseikat Suomessa ja 3) Verkostot. Yhdeksässä ilmauksessa käsiteltiin tavalla tai toisella motivaatiota eli sinnikästä yrittämistä oman alan työn löytämiseksi. Vastaavasti yhdeksälle ilmaukselle oli yhteistä ottaa huomioon maahanmuuttajan ja suomalaisen kulttuurin erityispiirteet. Kuudessa ilmauksessa käsiteltiin verkostojen hyödyntämistä eli virallisten tahojen, kuten työvoimatoimiston ja epävirallisten, kuten ystävien ja kantasuomalaisien hyödyntämistä.

Oman alan työtä löytäneiden ryhmästä sijoitin viisi ilmausta Motivaatio-, viisi ilmausta Kulttuuriseikat Suomessa- neljä Verkostot- luokkaan. Seuraavassa esitellään esimerkki-ilmauksia kustakin:

1) ”*älä lannistu... yritä rohkeasti, jos hallitset 50 % toimenkuvasta... Työssä oppii*”

1) ”*Jos kovin haluat, niin saat, mitä haluat... mutta pitää kovin haluta.*”

2) ”*opettele suomi, muuten osa kulttuurista jää huomiotta*”

2) ”*Älä tee itsellesi ongelmaa suhteellisen pysyvistä kulttuuriseikoista ja ilmiöistä (esim. Kylmä talvi)*”

2) ”...Sama pätee suomalaisiin, että heidänkin kannattaa tutustua ulkomaalaisiin, että miten hänet hoidetaan, ettei jää ennakkoluuloja, esimerkkinä muslimi ja hänen kulttuuri”

3) ”Älä istu ja odota, että tulisi vastauksia työhakemuksiin. Soita ja mene käymään, jos mahdollista. Muuten saat istua ihan loppuun asti. Jos haluat päästä ennakkoluulon muurista läpi.”

3) ”Anna suomalaisen tarkistaa työhakemus. Pistä hakemuksia... Soittele.”

Oman alan työtä etsivien ryhmässä luokat jakautuvat niin, että Motivaatio- luokkaan tuli neljä ilmausta, neljä luokkaan Kulttuuriseikat Suomessa ja kolme luokkaan Verkostot. Seuraavassa esitellään vielä viimeiset mallikommentit:

1) ”Ole rohkea. Mene ja kysy.”

2) ”Täällä kannattaa olla diplomaattinen”

2) ja 3) ”Suomalaiset ehkä tottuneet maahanmuuttajiin ja haluavat auttaa.”

3) ”Täällä ei paljon oman alan työtä, työvoimatoimistosta ei paljon apua, ole itsenäinen”

5.17 Yhteenveto: hallitsevat tarinat

Ensinnäkin yhteenvetoon kannalta Oman alan työtä löytäneiden ryhmän ilmausten ja Oman alan työtä etsivien vastauksista on mielekästä luoda kaksi niin kutsuttua hallitsevaa tarinaa. Nämä hallitsevat tarinat siis kokoavat vastaussisältöjä ryhmitäin ja toisekseen samalla tarjoavat vastauksia tutkimuskysymyksiin. Tässä yhteydessä on syytä muistuttaa vielä kuitenkin, että kyse on laadullisesta tutkimuksesta. Tutkimuksella ei ole pyritty laajaan yleistettävyyteen, kuten määrällisessä tutkimuksessa vaan pikemminkin kuvaamaan ja selittämään tutkimusongelman paremmin, kuten tässä tapauksessa korkeasti koulutetun maahanmuuttajan työidentiteettiä on selvitetty. Tässä tarkastelussa palataan objektiivisuuden kannalta olennaisiin tutkimusoletuksiin.

5.17.1 Oman alan työtä etsivän, korkeasti koulutetun maahanmuuttajan tarina

Vastausten perusteella yleisin tulosyynä neljällä ilmauksella Suomeen on ensisijaisesti perhesyistä eli esimerkiksi elämänkumppanin perusteella tai esimerkiksi oleskeluluvan saaneen perheenjäsenen kautta. Toiseksi tyypillisin syy on oma pakolaisuustausta. Varsinainen työperäinen muutto ei kerännyt ilmauksia ollenkaan. Työtä etsivien vastausten perusteella vahvistuu aiempi tutkimustieto, ettei Suomeen tulla ensisijaisesti töihin. Kokoavasti täytyy ottaa huomioon kuitenkin, että kyseinen alun tulosyynä ei itsellään voi määrittää koko oleskeluaikaa.

Tutkimustulosten mukaan kuudella ilmauksella yksiselitteisesti tyypillinen oman alan työnhakija on ollut Suomessa vähemmän kuin kahdeksan vuotta eli ei käytännössä vielä omaa Suomen kansalaisuutta. Tämän voidaan katsoa puhuvan aiemman tutkimustiedon kaltaisesti sen puolesta, ettei korkeakoulutettu maahanmuuttaja ainakaan heti saa alansa työtä.

Kommenttien mukaan työtä etsivällä on ulkomaalainen tutkinto, joka vaatii täydennystä hieman. Tyypillisesti vaaditaan suomen kielen opiskelua tai lisäksi toisen kotimaisen kielen hallintaa. Ilmeni myös, että osalla on tarvetta pätevyitä lisää Suomessa esimerkiksi hankkimalla opettajan pätevyyden varten tai saada Suomen tasoista teknistä koulutusta. Tulokset ottavat etupäässä kantaa siis aiemman tutkimustiedon mukaisesti sen puolesta, että käytännössä korkeasti koulutettu maahanmuuttaja tarvitsee täydennystä tutkintoonsa Suomessa. Identiteetikerronnassa käy ilmi kaksijakoinen suhtautuminen tutkinnon täydentämiseen. Pienet muutokset sulatetaan ongelmitta ja suuremmat mielletäessä ne työympäristön konkreettisiin muutoksiin. Toisaalta peräti kahden kotimaisen kielen hallinta ja toisaalta muodollisena pidettyjä pätevyysvaatimuksia kritisoidaan. Työnhakijoiden vastausten perusteella näyttäisi, että tutkintojen yhtenäistämiskäytännössä riittää tekemistä niin viranomaisilla kuin maahanmuuttajillakin.

Alun epävirallinen tukiverkosto koostui ryhmän ilmauksissa vaihtelevista lähtökohdista. Tässä mielessä on mahdotonta korostaa erityisesti mitään luokkaa. Toisin sanoen työnhakijan lähtötilanne voi olla ilman kontakteja, tai se voi koostua

kontakteista puolison tai perheen kautta, omista työ- tai opiskelukavereista tai etnisestä tuttavaperheestä.

Oman alan työtä etsivien ryhmässä vastaukset koskien omistautumista oman alan työlle koskivat selkeästi kouluttautumista työn saamiseksi. Tällä Poikkeustapauksessa harkittiin yrittäjyyttä ratkaisuna ongelmaan. Vastaavasti muu elämä, kuten perhe ja harrastaminen eivät nousseet vahvasti esille. Vastaukset tukivat selkeästi tutkimusoletusta, jonka mukaan oman alan työn löytäminen on olennainen osa kertojan identiteettikuvausta. Oman alan työn löytämiseksi todella ponnistellaan.

Tämän ryhmän vastauksissa tuotiin esiin taitoja ja kokemuksia aiemmista toimituksista, joista uskottiin olevan hyötyä työnsaannille. Heidän vastauksissaan korostettiin eksoottisten vieraiden kielten hallintaa. Muutamissa vastauksissa tuodaan esille myös oman kulttuuritaustan hyödyntäminen ja suomalaisen kulttuurin tunteminen. Asennoitumista ja erilaisia työnhakuun liittyviä strategioita ei sen sijaan lainkaan painotettu. Ilmiö voi tietysti johtua kysymyksen suppeasta ymmärtämisestä eli sillä, mitä perinteisesti luetaan taidoiksi. Tilannetta voidaan myös lukea niin, että ryhmän vastauksissa luotetaan omaan henkilökohtaiseen pätevyyteen ja kielitaitoon sekä laajaan kulttuuriperspektiiviin. Ehkä suomalaisilla työmarkkinoilla ei ole tultu vielä liiemmin torjutuksi, joten esimerkiksi aktiivista työnhakua ei tarvitse korostaa. Vastauksista ei ilmene juurikaan kielteisyyttä.

Perheen vaikutusta arvioitiin seuraavasti: suurimmassa osassa ilmauksia perhe koettiin kannustajan rooliin ja tasakommenteille pääsi perheen rooli ohjaajana sekä hakijan itsenäinen yrittäminen perheen sijaan. Kokonaisuudessaan vastauksissa tuli siis ilmi, että työnhaku korkeakoulutustasolla itsenäistä puuhaa. Perheen vaikutus on vastausten perusteella parhailleankin epäsuoraa. Ainakaan korkeakoulutasolla ei ole siis kehittynyt järjestelmää, jossa maahanmuuttajat siirtyisivät tekemään samoja tehtäviä kuin heidän Suomessa asuvat sukulaisensa heitä ennen.

Ystävien vaikutuksesta työn saantiin ei arvioitu olevan mainittavaa etua kolmessa ilmauksessa ja kolmessa ystävästä oli ollut epäsuoraa etua opastamalla esimerkiksi työnhaussa. On toisaalta huomioitava tulosta arvioitaessa, että osa vastaajista piti kysymystä liian abstraktina. Oli haastavaa suhteuttaa saatu apu, jos sitä yleensä oli

tarjolla lopputulokseen, joka ei johtanut oman alan työhön. Kuitenkaan vastaukset eivät olleet erityisen negatiivisia. Päinvastoin viranomaiset saivat kiitosta kommentilla ”Kaikki info tulee koulusta”.

Suomalaisten kokemiseen liittyen neljä käsitteli suomalaisia auttavaisina. Ennako-oletuksen vastaisesti työnhakijat antoivat poikkeuksellisen positiivisen kuvan kantaväestön toiminnasta. Tämän perusteella integraatiopolitiikka on ainakin yritystasolla sisäistetty. Kolmessa kyseenalaistettiin erottelu kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä. Tämä antaa viitteitä, ettei ainakaan kovin jyrkkiä vastakainasetteluja ole. Kahdessa viitattiin suomalaisten pidättyväiseen luonteeseen. Tämän perusteella stereotyyppi kantaväestön kanssa toimimisesta on voimissaan, mutta tämän piirteen koettiin jopa helpottavan asiointia järkitasolla.

Kahdessa vastauksessa kerrottiin koetun epäsuoria syrjiviä käytäntöjä. Muissa vastattiin yksinkertaisesti kieltävästi kysymykseen syrjinnästä. Epäsuoraan syrjintään liittyen nostettiin esille etnisten ryhmien tyypittelyt heitä koskevien stereotyyppien perusteella ja maahanmuuttajan uramahdollisuudet, joka tässä koettiin tarpeettomana hankaluutena osallistua maahanmuuttajana suomalaiseen pääsykokeeseen. Ryhmän vastausten perusteella vaikuttaa kokonaisuudessaan, ettei korkeakoulutetun maahanmuuttajan asema työmarkkinoilla erityisen hälyttävä huono ole. Kaksi vastausta antaa kuitenkin viitettä myös siitä, että hänen on ponnisteltava voittaakseen häntä koskevat ennakkoluulot ja mahdolliset epäkohdat.

Liittyen omakohtaisiin syrjinnän kokemuksiin saatiin vain kaksi ilmausta epäsuorasta syrjinnästä. Tässä mielessä työtä etsivät vaikuttavat luottavaisemmilta kuin verrokkiryhmänsä. Toisessa ilmauksessa koettiin että tyypittelemällä maahanmuuttajaryhmiä etnisen ryhmän perusteella voi olla haitallisia seurauksia näiden ryhmien työllistymiseen. Toisessa ilmauksessa otettiin esiin harmillinen pääsykoekäytäntö, joka vaikuttaa maahanmuuttajien etenemismahdollisuuksiin kansuomalaisiin verrattuna. Tämä ryhmän vastauksissa ei syrjintä näyttäytynyt ison suuruusluokan ongelmalta eli ainakaan suorasta rasismista ei voi puhua. Ei liene kuitenkaan turhaa toisinaan tarkistaa, onko maahanmuuttajien työllistymiselle luotu tarpeettomia esteitä ja ennakkoluuloja.

Työtä etsivien ryhmä vaikuttaa vastaustensa perusteella olevan vertaisryhmäänsä enemmän sidoksissa asuinkuntaansa. Kaksi ilmausta sai luokan harkinnut muuttoa ja loput neljä Ei harkinnut muuttoa. Harkinnut muuttoa, sisälsi siis aikeen ilman toteutusta. Työtä etsivien vastauksista ilmeni tyypillisesti jokin syy vakiintua, jonka katsottiin menevän oman työnhakukentän laajentamisen edelle. Tällaisia syitä olivat muun muassa puolison työ, halu kasvattaa lapset tietyssä ympäristössä tai yksinkertaisesti muuttamisen hankaluus. Vastausten perusteella näyttää ilmeiseltä, että työtä etsivien elinpiiri on nykyisessä tilanteessa vertaisryhmäänsä suppeampi, joka itsellään karsii työmahdollisuuksia. Työnhakijoiden tilannetta voi kuvata eräänlaisena siirtymävaiheena, jossa he ovat ikään kuin hakevat turvaa nykytilanteesta, vaikka se ei täysin miellyttäisi heitä. Tutkimusoletusten vastaisesti vastaukset eivät ole erityisen negatiivisesti värittyneitä johtuen pitkästä työttömyysjaksosta johtuen. Pikemminkin ilmauksissa kuvataan, että kyse on ensisijaisesti omasta arvovalinnasta jäädä vastaushetken kuvaamalle paikkakunnalle muiden paikkakuntien ja mahdollisuuksien sijaan.

Kun työtä etsivät saivat tilaisuuden tarkentaa syitä asumiselleen nykypaikkakunnalle ja punnita sitä lähitulevaisuuden työmahdollisuuksien näkökulmasta vastaukset lähentyivät oman alan työtä saaneiden vastauksia, joten ilmausten luokkajakokin on samansuuntainen. Kahdessa ilmauksessa korostettiin aiemman asumista ja työnsaantia koskevan kysymyksen tapaan, että oli tiettyjä kytköksiä, jotka saivat vakiintumaan juuri kyseiselle paikkakunnalle. Vakavammasta työorientaatiosta kertoi nyt ilmaus, jossa kyllä todettiin teoriassa olevan muuttamisen työn perässä olevan mahdollista, mutta juuri kyseisen kaupungin erityispiirteeksi laskettiin sen kansainvälisyys. Vankimmasta muutoshalusta kertoi kaksi ilmausta, joissa todettiin yksinkertaisesti muitakin hyviä kaupunkeja olevan työn kannalta. Kokonaisuudessaan nämä ilmaukset puhuvat sen puolesta, että työnhakijatkaan eivät aiemmasta vastauksesta huolimatta ole lukinneet asuinpaikkakuntaansa ainoaksi oikeaksi vaihtoehdoksi. He pystyvät haastattelu hetken tilanteestaan huolimatta ainakin keskustelutasolla ottamaan huomioon, että asuinpaikkakunta saattaa vaikuttaa suuresti työllistymiseen, vaikka muuttaminen ei olekaan työn löytämiseksi välttämätöntä.

Lopuksi siis oman työtä hakevat saivat antaa vielä vinkkejä muille vielä vinkkejä muille työtä etsiville korkeakoulutetuille maahanmuuttajille. Näissä ilmauksissa käsiteltiin luokittain tarkasteltuna viidessä motivaatiota, neljässä suomea ja kulttuuriseikkoja ja kahdessa verkostoja. Ilmausten määrä ja luokkajaon mukainen sisältö oli kokonaisuudessaan varsin yhtenevä oman työtä saaneiden ryhmän kanssa. Työnhakijoiden ilmauksissa korostettiin suuresti työnhakijan omaa motivaatiota, mikä on erikoista suhteessa aiempaan taitoihin viittaavaan teemaan, jossa he eivät nostaneet asiaa esille. Kysymyksen mieltämisen lisäksi kyseessä voi olla tietysti tilanne, jossa he kartuttavat omaa motivaatiotaan, mutta tiedostavat sinnikkyuden ja toimeliaisuuden olevan avain. Suomen opettelu ja kulttuuripiirteiden omaksuminen toistuivat kommentteissa, mikä ei ole itsestään selvä asia maahanmuuttajanäkökulmasta. Tähän pyrkiminen kertonee jo syvällisestä pyrkimyksestä integroitua kulttuuriin. Verkostoista puhuttaessa neuvottiin olemaan tekemisissä suomalaisten kanssa muutenkin kuin viranomaisten kanssa. Tämä kertoo siitä, että yhteiskunnan järjestelmät eivät suinkaan poissulje epävirallisia kanavia vaan täydentävät niitä.

5.17.2 Oman alan työtä löytäneen, korkeasti koulutetun maahanmuuttajan tarina

Työtä löytäneen tarina toistaa työnhakijan tarinan tulositystä: Suomeen tullaan etupäässä perhesyistä, toiseksi pakolaisena. Satunnaisella työtä saaneella opiskelijatausta Suomessa, mutta varsinaisesti työn takia ei maahan alkuaan tulla.

Tutkimustulosten mukaan oman alan työtä saanut on tyypillisesti ollut pitkän ajanjakson. Tässä tapauksessa pitkällä ajanjaksolla tarkoitetaan kahdeksan vuotta tai enemmän, mikä käy ilmi kuudesta ilmauksesta. Hänellä on mahdollisuus Suomen kansalaisuuteen. Näyttäisi siltä, että lähinnä poikkeustapauksessa oman alan työssä työskentelevällä on vain vähän oleskelutaustaa Suomessa. Oman alan työtä löytäneiden oleskeluaika on tutkimuksessa olennaisesti pidempi kuin työtä etsivien oleskeluaika.

Tutkimusjoukon kommenttien perusteella ilmeni, että työtä saaneella on käytännössä Suomessa suoritettu tutkinto tai ulkomainen tutkinto, jota vain hieman täydennetty Suomessa. Tutkinnon rinnastamisen yhteydessä vastausten positiivinen tai negatiivinen lataus ei ollut suoranaisesti riippuvainen siitä, oliko alaa vastaava työ löytynyt vai ei. Pikemminkin kyse oli siitä, miten paljon arvostettiin omaa käytettävissä olevaa tutkintoa suhteessa vaadittaviin muutoksiin. Toisin sanoen esimerkiksi opettajan pätevyyttä varten kouluttautumista ei sulatettu kritiikittä, jos synnyinmaassa ei vaadittu vastaavaa lisää. Toisaalta oltiin valmiita opiskelemaan jopa uusi tutkinto, jos havaittiin Suomessa olevan kotimaata modernimpaa tekniikkaa. Vastaavasti koettiin suomen opiskelu perustelluksi, mutta ruotsin opiskelminen kohtuuttomaksi lisävaatimukseksi.

Alun tukiverkoston liittyen työtä saaneet jakoivat vertaisryhmäänsä verrattuna enemmän vastauksia. Varovaisesti arvioiden pioneeriasema eli kontaktittomuus saattaa olla jopa eduksi oman alan työn löytämiselle, sillä suurin osa väitti jääneensä ilman alun yhteyksiä. Toisaalta niissä kontakteista kertovissa kommenteissa oli vastaavasti tunnusmerkkejä useasta eri tukiverkosta. Tämä voi tarkoittaa, että tukiverkosta saa kyllä mielenrauhaa, mutta tukiverkoston on korkeintaan epäsuora vaikutus uraan.

Hieman yllättäen tämä ryhmä ei vaikuttanut niin urasuuntautuneelta kuin edellinen ryhmä. Kouluttautumisen toi esille vain yksi tapaus ja uusien uralottuvuukien, kuten yrittämisen tai kansainvälisten mahdollisuuksien puolesta puhui kolme ilmausta. Muihin elämänalueisiin sanottiin panostettavan kolmessa vastauksessa. Työidentiteettien näkökulmasta tätä voi selittää ainakin narratiivien aikaperspektiivillä. Kouluttautuminen mielletään välttämättömäksi oman urapolun löytämiseksi, mutta menettää merkitystään myöhemmin. Osalle oman alan työn löytäminen on merkkipaalu, jonka jälkeen haetaan uusia haasteita tai vastaavasti panostetaan niihin pehmeisiin arvoihin, joista on ehkä jääty paitsi.

Työnsaantia edesauttaviin taitoihin liittyen vastauksissa korostui eniten kulttuurintuntemus, joka siis tarkoitti sekä oman synnyinmaan että suomalaisen tapakulttuurin tuntemista. Tämä oli toinen suuri poikkeama asennoitumista kuvaavien ilmausten ohella vertaisryhmään verrattuna. Tässäkin ryhmässä korostettiin kielitaitoa.

Yllättäen tässä ryhmässä tuotiin vain vähän esille varsinaisia taitoja, joista olisi apua. Ryhmän vastauksissa ilmenee, että työnhaku oma erillinen ja tyypillisesti aikaa vievä prosessi, johon tulee paneutua käyttäen kaikki keinot. Korkeakoulutus ei automaattisesti siis takaa työtä. Myös näissä vastauksissa korostetaan etnisyyttä. Selvästi alleviivataan, että kulttuurintuntemus kaksisuuntainen prosessi, jota kielitaito tukee. Taitoja ei korosteta juurikaan. Päinvastoin hieman negatiivisesti useassa vastauksessa todetaan, että työnantajat katsovat taustaa ja sitten vasta ihmistä.

Myös työtä saaneiden vastauksissa korostui itsenäinen työnhaku. Tässä kohden ryhmä oli vain vertaisryhmäänsä jyrkempi mielipiteissään. Perheestä koettiin olevan jopa haittaa uralle. Perheen roolia kuvattiin enimmäkseen syynä vakiintua tietylle asuinalueelle. Vain yhdessä vastauksessa todettiin perheestä olleen epäsuoraa hyötyä työhakemuksen kirjoitusasun tarkistamisessa.

Ystävien roolista oman alan työsaannissa tämä ryhmä oli samoilla tiimoilla vertaisryhmänsä kanssa. Ilmausten sävy oli varsin neutraali. Ystävistä ei koettu lainkaan saaneen etua kolmessa ilmauksessa ja korkeintaan epäsuoraa etua kolmessa ilmauksessa. Poikkeuksena yhdessä ilmauksessa tunnustettiin, että ystäväsuhde oli ollut merkittävä linkki työsuhteeseen. Kokoavasti voi siis kuitenkin sanoa kommenttien, että korkeakoulutetun maahanmuuttajan on oltava aktiivinen ja itsenäinen työn haussa.

Työtä saaneiden ilmauksia saatiin yhteensä kymmenen, joista siis peräti kuudessa kyseenalaistettiin tyypittely. Kyseiset vastaukset olivat siinä mielessä neutraaleja, että niissä kyseenalaistettiin enemmän tai vähemmän vastakkainasettelu. Näiden vastausten perusteella työperäinen integraatiopolitiikka näyttää onnistuneen. Neljässä vastauksessa korostettiin suomalaisten pidättyväistä luonnetta. Tällä samalla viitattiin sekä positiivisena että harmillisena pidettyyn piirteeseen kommunikoinnissa. Yhtäältä katsottiin esimerkiksi että suomalaiset ovat esimerkiksi järkeileviä ihmisiä, jotka eivät perusta tunneilmaisusta vaikkapa työhakemuksesta. Toisaalta suomalaiset ovat etäisiä, joita on vaikea lähestyä työ- tai yleensäkin muissa asioissa. Työtä saaneet eivät vertaisryhmänsä tavoin korostaneet suomalaisten auttavaisuutta. Mahdollinen selitys on, että oman alan työtä saaneet ovat käyneet läpi

jo suurimmat kulttuurihaasteet, sillä kyseisellä ryhmällä on ollut yksinkertaisesti enemmän aikaa integroitua Suomeen.

Tässä ryhmässä aluksi vain kahdessa ilmauksessa kerrottiin aluksi henkilökohtaisesti tulleen syrjityksi. Jatkokysymyksellä tarkentamalla, onko havaittu esimerkiksi epäsuoraa syrjintää, saatiin yhteensä yhdeksän ilmausta. Yhdessä kiistettiin edelleen havainnot. Viidessä ilmauksessa todettiin maahanmuuttajiin kohdistuvan tyypittelyä, mutta toisaalta kolmessa vastauksessa koettiin maahanmuuttajan etenemismahdollisuuksiin kohdistuvia haitallisia menettelytapoja. Kokoavasti sanottuna varovaisuus ilmausten analysoinnissa on tarpeen. Ensinnäkin tälle ryhmä pystyi ilmaisemaan vertaisryhmäänsä laajemmin teemaan liittyen eli vastauksissa näkyi kyky vastata näin abstraktiin aiheeseen. Toiseksi epäsuora syrjintä ilmetseen näyttäytyy todennäköisemmin juuri työtä saaneille, sillä he pystyvät omakohteisesti arvioimaan perusteita, joilla heidät on valittu töihin suhteessa kantasuomalaisiin ja millä perusteella ei. Kolmanneksi liittyen heidän aiemmin todettuun huomattavasti pidempään oleskeluaikaansa vertaisryhmäänsä nähden, heillä on ollut yleensä mahdollista tutkia pintapuolta syvemmin pintapuolta syvemmin tätäkin ilmiötä. Kaikki nämä kohdat ovat vaikuttaneet vastausmääriin ryhmittäin vertailtuna. Laadullisesti ilmausten sisältöjä arvioiden työtä saaneiden ryhmässä kiinnitetään vertaisryhmää huomattavasti enemmän haitallisena pidettyyn tyypittelyyn. Kuitenkin useista vastauksista ilmenee, että haitallisten tyypittelyjen ja seurausten välille ei automaattisesti laiteta yhtäläisyysmerkkiä. Tämä puoltaa edelleen sen puolesta, että työtä saaneetkaan eivät tätä erityisen vakavana merkinä syrjinnän esiintymisestä. Työtä saaneet korostavat vertaisryhmäänsä enemmän ja selkeämmin maahanmuuttajan uramahdollisuuksiin koostuvia konflikteja ja erityisesti siis työssä toimimisen kautta. Kuitenkin myös tässä kohdin pehmitetään kantoja ilmauksissa, mikä tarkoittaisi jälleen syrjinnän olevan myös tämän ryhmän näkökulmasta vähemmän hälyttävä ilmiö.

Ilmausten perusteella tässä ryhmässä yhdessä poikkeustapauksessa kuvattiin huipputilanne, jossa työ oli heti maahanmuuttajan ensimmäisen kotikunnan alueelta ja perhe-elämän yhteensovittaminen oli sujunut mutkitta. Kuudessa ilmauksessa myönnettiin, että oli aikaisemmin muutettu toiselta paikkakunnalta nykyisel-

le juuri oman alan työn vuoksi. Kokonaisuudessaan tarkasteltuna tämän ryhmän vastauksista näkyy siis sisäistetty ajatus, että oman alan työn löytämiseen vaikuttaa merkittävästi tiettyjä poikkeustapauksia lukuun ottamatta muuttaminen suurempien työllistysmahdollisuuksien mukaan. Poikkeustapauksessa selitetään, että kyseissä suurkaupungissa on kaikki. Tällä tarkoitetaan todennäköisesti, ettei muuttaminen ole ollut itse tarkoitus vaan alussa päädyttyyn kaupunki on sisältänyt kaikki perhe-elämän ja uran kannalta olennaiset mahdollisuudet. Muuttamista työn vuoksi pidetään kuitenkin kokonaisuudessaan käytännössä itsestään selvänä vaihtoehtona verrattuna työtä etsivien ilmauksiin. Työtä löytäneiden vastaukset vaikuttavat kokonaisuudessaan kuin vastauksilta haasteisiin, joita työtä etsivät vielä pohtivat. Kyse ei siis näytä olevan siitä, etteivätkö työtä saaneiden ryhmässä olisi kohdattu ainakin joissain määrin samoja haasteita esimerkiksi siirtymisestä tutusta ympäristöstä uuteen työn vuoksi. Työtä saaneet ovat pikemminkin kokeneet muuttamisen mahdolliseksi tietyssä elämänvaiheessa ja saaneet riskin ottamiselle vastinetta. Vastauksista paistaa myös poikkeuksellisen positiivinen tarmokkuus vertaisryhmään peilattuna, mitä toisaalta selittää juuri esitetty vastikkeellisuus eli suotuisa lopputulos työllistymisen kannalta. Lisäksi tässä yhteydessä vastaukset osuvat yksiin tutkimusoletuksen kanssa, joka korostaa oman alan työn löytymisen merkittävyyttä korkeasti koulutetun maahanmuuttajan identiteetille.

Syventäessä jatkokysymyksellä ”Onko NN suosikkikaupunkisi?” teemaa asuin-kaupunkiin kiintymisen ja työmahdollisuuksien suhteesta saatiin jo varsin samansuuntaisia vastauksia suhteessa työtä etsivien vastauksiin. Työtä saaneiden ilmauksissa sai tukea edellinen johtopäätös, että myös työtä saaneilla oli ja oli ollut työnhakijoiden tapaan perhe-elämän ja työelämän kytköksiä, mikä vaikutti vakiintumiseen tietyille. Toiseksi eräs kriteeri kaupungille oli suurkaupungin piirteet. Tätä selittää ainakin fakta Suomesta nuorena maahanmuuttomaana. Toisin sanoen ilmauksiin peilaten osa korkeasti koulutetuistakin maahanmuuttajista hakeutuu sinne, mistä löytyy saman etnisen taustan edustajia. Toisaalta korkeakoulututkinto kysyy toimenkuvilta enemmän. Mennään sinne, missä on kysyntää erityiselle koulutustaustalle. Kolmantena ilmenneenä vaihtoehtona työtä saaneet olivat edelleen valmiita muuttamaan työtilanteen muuttuessa ja jopa vertaisryhmäänsä hanakammin. Tätä voi selittää ainakin onnistuminen työsaannissa ja siitä elämäntilanteen

selkiytyminen. Tässä mielessä työperäinen integraatiopolitiikka osoittaa toimivan. Toisaalta asuinpaikkakysymys nostaa esiin ristiriitoja myös heidän kohdallaan, joita työllistyminen ei sulje pois. Tärkeinä omalle alalle työllistymisen ohella yhteyksiä synnyinmaahan ja ettei välttämättä tarvitse hallita toista kotimaista kieltä. Tämä kuvastaa käytännössä niitä monisyisiä strategioita, miten identiteettikerrota muodostuu. Työllistyminen ei siis tarkoita automaattisesti täydellistä identiteetin sulautumista isäntäyhteisöön.

Kokoavasti sanottuna oman alan työtä saaneiden vinkit lähentyivät aihealueittain niin määrällisesti kuin laadullisestikin työtä hakevien vastauksia. Motivaatiota käsitteli viisi ilmausta, kulttuuripiirteitä ja kieltä viisi ja neljä koski verkostoja. Tässä mielessä molemmilla ryhmillä vaikuttaisi olevan yhdentyvä käsitys yleisistä piirteistä, miten oman alan töitä saadaan. Vain hieman enemmän työnhakijoiden ilmauksissa korostettiin epävirallisen verkostoitumisen yhteyttä. Tämä kertonee ilmausten perusteella siitä, että työtä saaneet osaavat vertaisryhmäänsä enemmän soveltaa hyväksi havaittuja tapoja ja ovat todennäköisesti luoneet useampia ystävyyssuhteita kantaväestön kanssa.

6 POHDINTA

Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia korkeakoulutettujen maahanmuuttajien identiteetikerrontaa Vaasan ja Helsingin aikuisopistojen kautta tavoitettujen haastateltavien avulla. Tätä olisi voinut rajata lisää esimerkiksi tietyistä maista tuleviin haastateltaviin tai yhtä tiettyä tulostausta vasten. Nyt tuli konkreettisesti ilmi, kuinka moniulotteisia taustoja tutkittavilla voi olla. Toisaalta tämä tutkimus valaisee osaltaan, kuinka keinotekoisesta ilmiöstä voi olla kyse. Suuri osa tutkittavista oli joka tapauksessa kouluttautunut suomalaisen koulutusjärjestelmän mukaan.

Tutkimuksen aikana heräsi eräiden haastateltavien kohdalla mielenkiintoinen kysymys identiteetistä – kuinka kauan maahanmuuttaja on maahanmuuttaja. Osin samaan ilmiöön liittyy kysymys tutkintojen rinnastamisen laajuudesta ja sen tarpeellisuudesta ja toisaalta ulkomaisten tutkintojen arvostamisesta työkentällä. Miksi esimerkiksi maahanmuuttajien kohdalla kiinnitetään erityistä huomiota suomen kielen hallintaan, mutta ruotsi toisena kotimaisena kielenä voidaan jopa sivuuttaa puheenvuoroissa?

Eräs yllättävä piirre tutkimuksessa tulee ottaa huomioon. Haastateltavien suomen kielitaitoon on viisasta suhteuttaa annettuihin vastauksiin. Näin jälkikäteen on ymmärrettävää, että maahanmuuttajan kielitaidon karttuessa hänen havainnot ympäröivästä kulttuurista rikastuvat. Jos pyritään saamaan totuudenmukaisempi kuva haastattelututkimuksilla, olisi todennäköisesti saatava vastaukset esimerkiksi heidän parhaiten hallitsemallaan kielellä. Narratiivisen tarinaluonteen erityispiirteet tulivat hyvin konkreettisesti esille aikaperspektiivissä. Osasta vastauksista loisti paitsi huomattavat ikäerot, mutta toisaalta Suomessa vietetty aika. Analysoimisen helpottamiseksi voisi olla parempi yrittää tavoittaa tiettyä ikä- tai kielitasoa.

Vastauksien analysoiminen osoittautui massiiviseksi urakaksi varsinkin yksin tehtäväksi. Tutkimusparilta olisi voinut saada jämäkkyyttä aikatauluihin ja toisaalta reflektiivistä otetta prosessiin ja erityisesti tulosten arviointiin. Toisaalta työnteke ei ollut tästä johtuen aivan niin paljon aikataulujen yhteensovittamisesta kiinni. Haastattelukysymyksiä olisi voinut olla vähemmän, mutta vastauksia olisi

voinut analysoida ehkä sitäkin syvemmin. Oman koululaitoksen tuki laadukkaana tutkimuksen tekemiseksi oli hyvin niukkaa. Toisaalta opinnäytetyöohjaajani yliopettaja Hans Frantzin hämmästyttävän kärsivällinen asenne ja rautalankamalliparannus ehdotukset ja aikataulut ohjasivat saamaan tutkielmasta otteen. Hieman teoreettista pohjaa ja käytännön tutkimustyökaluja, vaikkakin sitä laadukkaampaa saatiin lehtori Ahti Nymanilta. Hänen osuus on ollut myös mieleenpainuvan motivoiva. Erityiskiitokset esitän siitä heille sekä aikuisopistojen opetus- ja hallinto henkilökunnalle haastateltavien löytämisestä sekä tietysti vastaajille.

Enimmäkseen tutkimustyö on ollut hyvin itsenäistä ja omasta aktiivisuudesta kiinni. Ehkä tutkielman teon ajoittainen keskeytyminen ja tutkijan muun elämän päällekkäisyys heikensivät ehkä jokseenkin tutkielman osoitusvoimaa. Toisaalta osa tutkielmassa havaituista ilmiöistä tukee aiempaa tutkimusta ja ehkä hieman jopa laajentaa käsityksiä. On ollut mielenkiintoista huomata, kuinka maahanmuuttaja- valtaväestö- asetelma leimaa toisaalta vastaajien selityksiä ja toisaalta heihin kohdistuneita ennakkoluuloja vastaajien väitteiden perusteella. Ehkä maahanmuuttajatermin arvolataukset ja politikointi sen kustannuksella ansaitsevat lisätutkimuksia, sillä korkeakoulutus ja työorientoituminen ei yksin takaa täyttä osallisuuden tunnetta valtaväestöön.

LÄHTEET

- Akhlag A., 2005 Getting a Job in Finland : The Social Networks of Immigrants from the Indian Subcontinent in the Helsinki Metropolitan Labour Market, 26-27, 141 Viitattu 2.1.2012. <http://urn.fi/URN:ISBN:952-10-2792-4>
- Anttila, Jorma 2007. Kansallinen identiteetti ja suomalaisiksi samastuminen. Viitattu 2.1.2012. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-3962-1>
- Ho, Y. 2008. Työperäinen maahanmuutto - mitä sen jälkeen? : Hongkongilaiset palkansaajat Suomessa, 26-27. Viitattu 3.1.2012. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe200903061215>
- Hoffren, Tea 2005. Maahanmuuttajat suomalaisilla työmarkkinoilla –uhka vai voimavara?. 10. Viitattu 29.12.2011. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-15007>
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind K. & Solheim E. 2009. To Identify or Not To Identify? National Disidentification as an Alternative Reaction to Perceived Ethnic Discrimination. Applied Psychology. Vuosikerta 58, julkaisu 1, 105-128
- Kivistö, P. 2007. Työperusteisen maahanmuutto edistämisen mahdollisuudet. Tapaustutkimus: Tampereen, Kotkan ja Vantaan kaupungit, 29. Viitattu 3.1.2012. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-17054>
- L 301/ 30.4.2004. Ulkomaalaislaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 3.1.2012. [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301?search\[type\]=pika&search\[pika\]=Ulkomaalaislaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301?search[type]=pika&search[pika]=Ulkomaalaislaki)
- L21/20.1.2004. Yhdenvertaisuuslaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. 4.1.2012. [http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040021?search\[type\]=pika&search\[pika\]=Yhdenvertaisuuslaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040021?search[type]=pika&search[pika]=Yhdenvertaisuuslaki)
- L34/20.1.2006. Laki ulkomaalaislain muuttamisesta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. 4.1.2012. [http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060034?search\[type\]=pika&search\[pika\]=oleskeluoi*%20ja%20ty%C3%B6](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060034?search[type]=pika&search[pika]=oleskeluoi*%20ja%20ty%C3%B6)
- L493/9.4.1999. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. 4.1.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>
- Lapila-Marcus, A. 2011. Monietnisten ihmisten etninen identiteetti suomalaisessa viitekehyksessä : kosmopoliittisuutta, monikulttuurisuutta ja itsensä etsimistä 6, Viitattu 26.2. 2012 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201103241380>

Luoto, M. 2007. Ekonomista bussikuskiksi. Korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien kerrottu identiteetti 8-9, 21-22, 72. Viitattu 4.1.2012.
<http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-16979>

Maahanmuuttovirasto 2009. Tilastoliite. Viitattu 29.12.2011.
<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=1945>

Maahanmuuttovirasto 2009. Tilastoliite. Viitattu 29.12.2011.
<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=1945>

Miettinen, H. 2004. Suomalaisuus paluumuuttajastatukseen oikeutettujen venäjän-suomalaisten narratiivisessa itsemäärittelyssä, 67-68 Viitattu 2.1.2012.
<http://urn.fi/URN:ISBN:952-10-1842-9>

Paananen, Seppo 2005. Maahanmuuttajien elinolot Suomessa. YHTEISKUNTA-POLITIIKKA 70, Vol 4, 460-462. Viitattu 29.12.2011.
<http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/133B8A66-1BB4-4147-AC70-FC3477A48E30/0/054paananen.pdf>

Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind K. & Vedder, P. 2001. Ethnic Identity, Immigration, and Well-Being: An Interactional Perspective 494. Journal of Social Issues. Vuosikerta 57, julkaisu 3.

Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere. Tammer-Paino Oy

Tilastokeskus 2009. Väestö. Viitattu 29.12.2011.
http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestoiianmukaan

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, 75, 95-99, 108-113. Helsinki. Tammi

Työ- ja elinkeinoministeriö, työllisyys- ja yrittäjyysosasto 2009. Suomeen työhön, 23. Viitattu 3.1.2011.
http://www.mol.fi/mol/fi/02_tyosuhteet_ja_lait/02_ulkom_suomessa/index.jsp

Ulkomaalaistoimisto 2008 Vaasan kaupungin maahanmuuttajien kotouttamisohjelma. 6-8. Viitattu 29.12.2011.
http://www.vaasa.fi/Suomeksi/Sosiaali_ja_terveys/Maahanmuuttajat_

Ulkomaalaistoimisto 2008 Vaasan kaupungin maahanmuuttajien kotouttamisohjelma. 6-8. Viitattu 29.12.2011
http://www.vaasa.fi/Suomeksi/Sosiaali_ja_terveys/Maahanmuuttajat_

LIITE 1 OPINNÄYTETYÖN LUPA-ANOMUS

Ohjeellinen malli vapaamuotoiselle tutkimuslupa-anomukselle

Opiskelija: Tuomas Murtomäki

OPINNÄYTETYÖN

LUPA-ANOMUS

Organisaation nimi

Opiskelijan nimi, osoite, puhelinnumero ja sähköposti

Vaasan ammattikorkeakoulu ja koulutusohjelma

Työn ohjaaja, sähköposti ja puhelinnumero

Opinnäytetyön nimi

Opinnäytetyön tarkoitus

Tutkimuksen toteuttaminen

Vastuhenkilö tutkimusorganisaatiossa

Tiedottaminen esitysseminaarista tutkimusorganisaatiolle

Opiskelijan allekirjoitus

Lupa opinnäytetyöhön

myönnetty anomuksen mukaan _____

hylätty _____

myönnetään seuraavin korjauksin _____

Organisaation nimen käyttäminen raportissa: kyllä _____ *ei* _____

Päivämäärä ja allekirjoitus (organisaation)

LIITTEET: *Tutkimussuunnitelma liitteineen: Tutkittavan tiedote (kyselyn saatekirje),
haastattelurunko / kyselylomake*

LIITE 2.1 TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Lähettäjä
Tuomas Murtomäki
e0600442@puv.fi
Keinulaudantie 4 a7
00940 Helsinki

HAKEMUS

Vastaanottaja
Timo Kantokari, rehtori
timo.kantokari@vaasa.fi
VAKK/ sosiaali- ja terveysala
Ruutikellarintie 2
65100 VAASA

Tutkimuslupahakemus

Olen sosionomiopiskelija Tuomas Murtomäki Vaasan ammattikorkeakoulusta. Teen parhaillaan viimeisen vuoden sosionomiopintoihini liittyen opinnäytetyötä aiheesta korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työllistyminen.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä haasteita kohderyhmällä on käytännön tasolla ja millaisin keinoin he niihin vastaavat. Tutkimukseni suorittaisin henkilökohtaisten teemahaastattelujen avulla.

Haastattelut nauhoitetaan, kirjoitetaan ja analysoidaan. Kaikki käsiteltävät asiat ovat täysin luottamuksellisia ja asiat esitetään myöhemmin nimettömänä siten, ettei vastaajaa voida tunnistaa.

Opinnäytetyöni ohjaavana opettajana toimii yliopettaja Hans Frantz. Hänet tavoittaa tarvittaessa puhelimitse numerosta +358 50 323 8976 tai sähköpostitse hans.frantz@puv.fi.

Pyydän lupaa saada tehdä haastattelututkimukseni niin pian kuin on mahdollista.

Ystävällisin terveisin

Tuomas Murtomäki

LIITE 2.2 TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Lähettilä
Tuomas Murtomäki
e0600442@puv.fi
Keinulaudantie 4 A, as. 7
00940 Helsinki

HAKEMUS

Vastaanottaja
Urpo Kallio, rehtori
Yhteystiedot
kallio@helsinginaikuisopisto.fi
Helsingin aikuisopisto
Töölöntullinkatu 8
00250 Helsinki

Tutkimuslupahakemus

Olen sosionomiopiskelija Tuomas Murtomäki Vaasan ammattikorkeakoulusta. Teen parhaillaan viimeisen vuoden sosionomiopintoihini liittyen opinnäytetyötä aiheesta korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työllistyminen.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä haasteita kohderyhmällä on käytännön tasolla ja millaisin keinoin he niihin vastaavat. Tutkimukseni suorittaisin henkilökohtaisten teemahaastattelujen avulla.

Haastattelut nauhoitetaan, kirjoitetaan ja analysoidaan. Kaikki käsiteltävät asiat ovat täysin luottamuksellisia ja asiat esitetään myöhemmin nimettömänä siten, ettei vastaajaa voida tunnistaa.

Opinnäytetyöni ohjaavana opettajana toimii yliopettaja Hans Frantz. Hänet tavoittaa tarvittaessa puhelimitse numerosta +358 50 323 8976 tai sähköpostitse hans.frantz@puv.fi.

Pyydän lupaa saada tehdä haastattelututkimukseni niin pian kuin on mahdollista.

Ystävällisin terveisin

Tuomas Murtomäki

LIITE 3.1 SUOSTUMUS HAASTATTELUTUTKIMUKSEEN

Vaasan kaupunki – Vasa stad
Toisen asteen koulutus
Aikuiskoulutuskeskus
Utbildningsnämnden för andra stadiet

Päätös - Beslut
26.5.2010

Viranhaltija- Tjänsteinnehavare
Rehtori

Pykälä - Paragraf
107/2010

Dno - Dnr

Esittelijä - Föredragande

Asia - Ärende
Tutkimuslupa /Tuomas Murtomäki

Esitys - Förslag
Vaasan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija Tuomas Murtomäki anoo lupaa tehdä opinnäyte-työ aiheesta " korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työllistyminen Vaasassa" haastattelemalla Vakk:n opiskelijoita viikolla 21/2010.

Annetaan Tuomas Murtomäelle lupa suorittaa opinnäytetyö Vakk:n opiskelijoita haastattelemalla.

Päätös - Beslut
Hyväksyn.

Allekirjoitus - Underskrift

Timo Kantokari

Tiedoksianto - För kännedom Murtomäki, Virkama, Tuomikoski ja Frantz

Lisätietoja antaa -- Tilläggsuppgifter ges av
Rehtori Timo Kantokari, puh. 06 - 326 7590

Otteen oikeaksi todistaa
Utdragets riktighet bestyrker

Ville Veltunen

Oikaisuvaatimusohje - Anvisning för rättelseyrkande

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen alla mainitulle viranomaiselle 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista:

Den som är missnöjd med detta beslut kan inom 14 dagar från delfäändt av beslutet framställa ett skriftligt

rättelseyrkande till:

Toisen asteen koulutuslautakunta
Rautikellarintie 2
65100 VAASA

Utbildningsnämnden för andra stadiet
Krutkällarvägen 2
65100 VASA

LIITE 3.2 SUOSTUMUS HAASTATTELUTUTKIMUKSEEN

VASTAUS HAKEMUKSEEN

Annan luvan opiskelijalle Tuomas Murtomäki haastatella korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia Helsingin aikuisopistossa.

nimikirjoitus

Urpo Kallio, rehtori

nimen selvennys, asema

Yhteystiedot

kallio@helsinginaikuisopisto.fi

Helsingin aikuisopisto

Töölöntullinkatu 8

00250 Helsinki

LIITE 4 HAASTATTELUPOHJA

Menneisyys

1. Voisitko kertoa kotimaastasi?
2. Voisitko kertoa opiskeluista ja työstä ennen Suomeen tuloa?
3. Voisitko kertoa Suomeen tulon syistä?
4. Millainen alku Sinulla oli Suomessa?

Nykytilanne

5. Oletko yrittänyt löytää oman alan työtä? Oletko oman alan työssä?
6. Mitä työtä teet tällä hetkellä?
7. Mitä taitoja Sinulla on?
8. Miten perhe ja ystävät ovat vaikuttaneet työnsaantiisi?
9. Miten koet suomalaiset tällä hetkellä?
10. Onko sinua syrjitty? Jos on, niin kerro siitä?
11. Oletko yrittänyt rinnastaa tutkintoasi? Mikä on tulos?

Tulevaisuus

12. Oletko ajatellut muuttoa Helsingistä työn perässä? Miksi?
13. Onko Helsinki suosikkikaupunkisi? Miksi?
14. Mitä haluat tulevaisuudelta?
15. Mitä vinkkejä haluat antaa työtä etsiville maahanmuuttajille?